17 EYLÜL 1962

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

PİYASANIN DURUMU

Bütün Dikkatleri Toplayacak Bir

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

YIL: 9, Cilt: XXV, Sayı: 429

Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak No.: 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara

*

İdare:
Rüzgarlı Sokak No.: 15
Rüzgârlı Matbaa
Tel: 10 6196

*

Başyazar:

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

*

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	:	10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:	20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	:	40.00 lira

İlan şartları:
Santimi: 20 lira
3 renkli arka kapak: 1.500 TL.

İlan işleri :
Telefon : 10 61 96

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer:
Milli Eğitim Basımevi

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih: 16-9-1962

Kapak Resmimiz

D. P.

Kirli miras

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bundan sekizbuçuk yıl önce, 1954 seçimlerinin hemen akabinde, 15 Mayısta bu mecmuanın ilk sayısı çıktı. O günden bu yana cereyan eden hâdiseler ve onların içinde AKİS'in rolü herkesin bildiği bir hikâyedir. 1954 ile 1960 arasında umumi efkârda beliren belli başlı direnme noktalarından biri, bu mecmua oldu AKİS, her aile için bir haftalık haber ve magazin mecmuası, gazetelerden ayrı açıya ve tarza sahip bir yayın organı olarak düşünüldü, fakat bir mücadelenin bayrakları arasında yer aldı. İhtilali takip eden ikibuçuk yıl içinde ise, normal demokratik düzene dönüş gayretleri bu sütunların belli başlı konusunu teşkil etti.

Bütün bu yıllar içinde, bugün her biri kendi sahasında isim yapmış genç aydınlar AKİS'in kadrosunu doldurdu. AKİS içinde, batık manasıyla bir demokratik düzen peşinde yürütülen mücadele onların yardım ve desteğiyle bilinen tesire sahip olda. AKİS okuyucuları bir süre İKTİSADİ ve MALİ SAHADA sütununu Atilla Karaosmanoğlunun, bir süre Doğan Avcıoğlunun, bir süre Coşkun Kırcanın kaleminden okudular. Aynı sütunlara aynı kabiliyette başkalarının da unutulmaz emekleri geçti. DÜNYADA OLUP BİTENLER sütununu Mümtaz Soysal uzun bir zaman idare etti. İlhan Selçuk, politika dışı yazıların redaksiyonuyla meşgul oldu. Turhan Selçuk, karikatürlerini verdi ve en keskin çizgileri bu sütunlarda çıktı. Fikir yazıları Turhan Feyzioğludan Aydemir Balkana, bütün bir parlak kabiliyetler grubu tarafından kaleme alındı. Onların yanında, mecmuanın mutfağında, bugün basının en parlak simaları canla başla çalıştılar. AKİS'in o devri, şimdi kapanmış bulunmaktadır. "Yolu buluş", "yolu söküş" mücadelesi sona ermiştir. Bugün, Türkiyenin köşeyi dönmüş olduğu inancı sâdece içerde değil, dışarda da yerleşmiştir. "Eski AKİS'i arayanlar bir suredir bulamıyorlarsa, mecmuanın o fonksiyonunun bitmiş olması neticesidir.

Türkiyede bugün, demokratik düzen için birleşmiş gruplar ayrılmışlardır. Bunların arasında, en soldan ortanın az sağına kocaman bir gam teşekkül etmiştir. Uçta bulunmanın hissi ve ticari cazibesi bazılarını pençesi altına almıştır. Bir diğer kısım, kafasını daha serinde tutarak aşırılıkların karşısına geçmiştir. AKİS, söküp çıkarılan yolda bir "Oluş halinde Türkiye"nin varlığına kanidir. Bu, yepyeni bir AKİS'in doğuş sebebidir. Bu AKİS, 15 Ekimde elinizde olacaktır. 15 Ekim 1962'in AKİS'i 15 Mayıs 1954'e nazaran meseleleri ayrı, davranışı ayrı, ihtiyacı ayrı, zevkleri ayrı, alışkanlıkları ayrı, bıkkınlığı ayrı, hevesi ayrı, aradığı ayrı bir Türkiyenin AKİS'i olacaktır.

Şu anda AKİS'in kurmay heyeti, bu hüviyetin tesbiti işinin üzerine eğilmiştir. 15 Ekim 1962'nin AKİS'i sayısız bakımdan 15 Mayıs 1954'ün AKİS'inden farklı olacaktır. Mecmuanın hemen bütün kompozisyonu, tertibi, kısımları yeni bir ışıkla ele alınacaktır. Yarınki AKİS'i okuyucularımız, bugünkü AKİS'e nisbetle tanımayacaklar, ama sevecekler ve aradıkları mecmua olduğunu göreceklerdir. 15 Ekim 1962'nin şartları 15 Mayıs 1954'ün şartlarından ne kadar farklıysa yeni AKİS eski AKİS'ten o derece değişik olacaktır.

AKİS, bundan sekizbuçuk yıl önce Türk Basınında bir çığır açtı. "AKİS üslûbu", "AKİS t a r z ı resim altları", "AKİS janrı" gündelik gazetelerin sütunlarına dahi atladı. Hayatiyet, insanlar gibi yayın organlarının da kendilerini yenilemesindedir. Bir ay sonraki şekliyle AKİS, bir başka çığırın kapılarını aralayacak ve bir defa daha memleket basınına taze, güçlü, hayatiyet dolu, cazip bir hava getirecektir. "Oluş halinde Türkiye"de bu yeni AKİS, eski AKİS'in yerini, tesirini, kudretini alacaktır.

15 Ekim ve 15 Ekimin AKİS'ini bekleyiniz. O gün, çok tatlı bir sürpriz sizi gelip bulacaktır.

Savgılarımızla

AKİS

Cilt: XXV; Sayı: 429

AKİS
HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

17 EYLÜL 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Bir yıl sonra

Geride kalan hafta biterken, milletin akıl tellerinden bir netice elde edemedikleri için his tellerinden ses çıkarmaya çalışan eski devir hasretlileri bir yıldönümünü hatırlattılar. Gazeteleri o gün "Yassıadada kararlar, bir yıl fince bugün tefhim edilmişti" başlıklarıyla çıktılar. O gazeteleri görenler için 16 Eylül ile 17 Eylülün de böyle hatırlatmalara vesile vereceğini ve kimlerin hangi resimlerinin yayınlanacağını tahmin etmek zor değildir. Ama, hâdisenin üzerinde durulmaya değer bir tarafı bu sayılamaz.

Asıl, gerçekten bir yıl olmuş! Bir devrin geri gelmemecesine kapandığı günün üzerinden bir yıl geçmiş. Gazetelerinden birinin başlığa çıkardığı "Daha dün gibi: İnanmak mümkün veya çok güç: unutmak mümkün değil!" cümlesinin ilk kısmına hak vermemek kabil olamaz. İkinci kısma gelince, bütün gayretlerine rağmen zamanın tozlu silindiri her hadise gibi onun da üzerinden geçip gitmektedir ve kendilerini çileden çıka" ran da budur. Memleketin işleri iyiye yöneldikçe, ufukta görünen refah ve mutluluk daha da yaklaştıkça, namuslu bir idare altında, demokratik düzen içinde plânlı kalkınma meyvalarını verdikçe Eylül ayının ortası değil, on yıllık bir devir tadsız, hazin sonuçlu bir acı hatıra olarak Tarih sayfalarındaki yerine yerleşecektir.

Bir yılın sonunda, her şeye ve bütün aksi istikametteki gayretlere rağmen varabildiğimiz nokta yolun en güç kısmını bitiren dönemeçtir. Önümüzdeki yolun nisbi kolaylığı şimdiden sezilmektedir. Bir yıl! Bu, kocaman bir zaman parçasıdır. Onun akıp gitmiş olması bugün hepimize kolay gelmektedir. Ama o bir yılın bütün hadiseleri şöyle bir hatırlanırsa, o bir yıl içinde nelerle karşılaşılıp nelerle mücadele edildiği ve bunların teker teker nasıl yenildiği düşünülürse düzlüğe çıkışın saadeti daha iyi hissedilecektir.

Salim Başol
Yassıadanın Başkanı

Af

Parmak kaldıranlar

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında, Meclisin Başbakanlığa ayrılan kısmında Başbakan İsmet İnönü Adalet Bakanı Abdülhak Kemal Yörüğü kabul etti. Adalet Bakanı, Başbakana hazırlanmakta olan "Siyasî suçlar hakkında özel af"fa dair bilgi verdi. Her şey göstermektedir ki Hükümetin bu tasarısı Ekim ayı içinde Meclise sevkedilecek, aynı ay bitmeden kanunlaşacaktır. Böylece, affin şümulü dahiline girenler Kasım ayından önce hürriyetlerine kavuşacaklardır.

Af, kim ne yaygara koparırsa koparsın Hükümet Protokolunda ifadesini bulduğu şekilde çıkacaktır. Protokolün alâkalı maddesi şudur:

"A) Evvelki hükümet zamanında yapılan görüşmeler sırasında tezekkür edildiği üzere, 4, 5 ve 6 seneye mahkûm olanların mahkûmiyet ilâmında yazılı cezaları, bir atıfet olarak özel af yolu ile kaldırılacak ve bundan yukarı müddetle mahkûm olanların cezalarından da 4 sene indirilecektir.

B) Bu özel aftan istifade edecek olanların âmme hizmetlerinden mahrumiyet cezaları devam edecek ve bunlar her ne suretle olursa olsun siyasî faaliyette bulunamıyacaklardır.

C) Bu suretle aftan istifade edenlerden, hususi kanunları gereğince mesleki faaliyette mahrum kalmış olanların mesleklerini icra etmeleri mümkün hale getirilecektir."

Bu son madde demektir ki, meselâ avukatlar ve doktorlar âmme hizmetlerinden mahrum edilme cezasına çarptırıldıklarında mesleklerini de ifa edememe durumuna düşmektedirler. Özel af, bu çeşit kısaltmaları kaldıracaktır.

Baş ağrıtan karışıklık

Adalet Bakanlığındaki çalışmalar, bu prensiplerin ışığı altında hiç bir zorlukla karşılaşmadıb Yani, affedilecek müddet üzerinde bir değişiklik asla düşünülmedi. "4 yıl"m ne uzama, ne kısalma ihtimali vardır. Ekim ayı sonunda mahkûmlar "27 Ekim 1962 - 27 Mayıs 1960 = 2 yıl 5 ay" yatmış olacaklarından 4 yıl 2 ay, 5 yıl, 6 yıl ceza almış olanlar otomatik olarak çıkacaklardır. Diğerlerinin cezalarından 4 yıl indirilecektir. Meşruten tahliye hakkı, cezasının dörtte üçünü tamamlamış mahkûmlara verilmektedir. Bu suretle, cezalarından dört yıl indirildikten sonra kalan zamanın dörtte üçünü yatmış olanlar da hemen çıkacaklardır. 7 yıl ceza alanlar için durum şudur: 4 yıl affedildiğine göre geriye 3 yıl kalmaktadır. S yılın dörtte üçü 2 yıl S aydır. Bunlar 2 yıl 5 aydır yattıklarına göre, ötekiler gibi hemen çıkacaklardır. 8 yıl ceza alanlar içinse durum şudur: 4 yıl çıkınca, geriye 4 yıl kalmaktadır. Bunun dörtte üçü 3 yıldır Halbuki 2 yıl 5 aydır yatmaktadırlar. Demek ki onlar 7 ay sonra çıkacaklardır. Daha yüksek cezalılar için de aynı mu-

Haftanın içinden

Çok tehlikeli bir oyun

Metin TOKER

Bir süredir, Türkiyede bir oyun oynanıyor. Hedefleri doğrudan doğruya 27 Mayısı zedelemek, onu itardan düşürmek, onun hakkında şüpheler uyandırmak olan ve partiler içinde A. P. ye sızıp başa geçmiş bir grup meydanı hoş zannetmenin fütursuzluğu içinde tertipler yapıyor. 27 Mayısa açıktan ve doğrudan doğruya saldırma cüretini henüz kendilerinde bulamayan tertipçiler onunla alâkalı olarak damgalanmış kimseleri ele alıyorlar ve onları yıkmakla gayelerine yaklaşabileceklerini sanıyorlar. Bugün, resmi makamlar tarafından açık şekilde tesbit edilmiştir ki bu istikamette fırsat sanılan her hadisede A. P. teşkilâtı geniş dr faaliyete girişmekte ve belirli noktalara kuvvet sevketmektedir. Eski iktidarın sorumluları , hakkında içilmiş dâvalarda., en ziyade reklâm meraklısı sanık avukatlarının gayretleriyle duruşmaların yeri ve zamanı sevimsiz '"kuyruk" kelimesini ziyadesiyle hak etmiş ve geçimlerini partizanlıktan temin ettikleri için başka işleri güçleri bulunmayan D. P. li militanlara A. P. teşkilâtı vasıtasıyla duyurulmaktadır. Yok Egeselmiş, yok Telefoncu Aytenmiş, yok Talat Aydemirmiş, yok Eminsu mitingiymiş, bütün bu çeşit gösterilerde eş kaynaklardan sevkedilen figüranlar "halk" adı altında icra-i lûbiyat etmekte, A. P. nin gazetelerine sermaye sağlamaktadırlar. "Halk" Egeseli yuhalamış, "Halk" Telefoncu Aytenin suratına tükürmüş, "Halk" Menderes, Zorlu, Polatkan gibi marifetleri ilama bağlanmış siyaset haydutlarının avukatlarını alkışlamış, savcılarını lanetlemiş, "Halk" İktidara saldıran 22 Şubatçı veya Eminsuları desteklemiş, "Halk" 27 Mayısın çeşitli neticelerini telin etmiş... Önceden, vaka mahallerine bilinen tiplerin A. P. teşkilâtı tarafından sevkedilmesiyle hazırlanan bu "hadise"ler umumi efkârın yanlış istikametlere yöneltilmesi, bir hava yaratılması, hiç bir şeyden habersiz kütlelere hatalı intibalar verilmesi, sanki milletin nabzı öyle atıyormuş gibi bir zehabın uyandırılması için 27 Mayıs hasımlarının propaganda vasıtalarıdır.

Bu, çömezlerin bir keşfi değildir. Bugün bertaraf edilmiş ustaları, ikbal ve kudret devirlerinde aynı şekilde davranmışlar veya davranmaya kalkışmışlardır 28 Nisanla 27 Mayıs arasında, bu memleketin bütan namuslu evlatları Bayar - Menderes rejimine karşı ayaklanmışken ve bu hisler meydanlarda, yollarda, caddelerde kelleler koltuğa alınmak suretiyle gösterilirken düşük iktidarın başları aynı tip basit tertiplerden medet ummuşlardır. 555 K'yı takip eden günlerde bir takım azılı Demokratların köylerden özel vasıtalarla başkente getirildiği ve bunlarla kuvvet gösterileri, plânları yapıldığı hatırlardadır. Ankaradaki Kızılayda beliren bu tipler unutulmamıştır. Ama o gün. sivil giyinmiş subaylarla unutulmaz Gazi Osman Paşa marşını ıslıkla söyleyen gençler kaldırımların üzerinde belirince, pabucun pahalı olduğunu gören bu derleme kuvvetler tabana kuvvet kaçmışlar, kaçamayan bazıları ise hak ettikleri derisi kıyıda köşede almışlardır. Ustaların kursağında kalan bu hevesler, bugün çömezlerin silahını teşkil etmektedir. Hitlerin S. A. kıtaları kullandığı devir, halbuki çok gerilerde kalmıştır ve ciddi devletlerde çapulculara yer yoktur.

27 Mayısı yapan ve onu savunma azimleri tam kuvvetler henüz tam bir serinkanlılıkla olayları izlemektedirler. Bırakmaktadırlar, bir avuç şamatacı bardakta fırtına yaratma çabasına devam etsin. Hükümetin, herkes tarafından kabul edilen bir iyi yolda olması her müdahaleyi sâdece yersiz değil, aynı zamanda zararlı da hale getirmektedir. Bütün o yaygaranın hamamda şarkı söylemekten ileri gitmediği sinirlerine hakim herkesin malûmudur. Kervan yürümekte devam ettikçe, çatlak seslere ciddiyetle kulak asılmayacaktır. Ama, insanlara her zaman akim değil, bazen de sinirlerin hakim bulunduğunu Bezenler ikaz görevlerini yerine getirmek zamanının geldiğini hissetmişler ve bunu yapmışlardır. Başbakan Yardımcısı Ekrem Alicanın basiretli ihtarına,; başlarını yeni kayalara vurmak istemeyenler mutlaka kulak vermelidirler. Y. T. P. Genel Başkanı bu A. P. grubunun faaliyetinin sadece kendi kafalarım değil, hatta rejimi tehlikeye soktuğunu saklamamıştır. Bir gün, Menderesin veya Zorlunun yahut Polatkanın duruşmasında kendilerini arenada sayanlar ve tertipli taşkınlık yapanlar duruşmayı değişik hislerle takibe gelmiş ekseriyet temsilcileri tarafından ömürleri boyunca unutmayacakları tarzda yala getirilirlerse, eğer Eğesel veya Telefoncu Ayten gibi İhtilâlin talihsizliklerini istismara kalkışan derleme sokak kalabalıkları başka kuvvetlerin önüne katılıp sürülürce bundan kim zarar görür, oturup düşünmeli lâzımdır. Her tahrik, en kuvvetli kimseler tarafından dahi bir belirli ölçüde sineye çekilir. Aldırmazsınız, umursamazsınız, boş verirsiniz, Bir, iki, üç.. Ama sizin odahi bir belirli ölçüde sineye çekilir. Aldırmazsınız, efendiliğiniz, sizin sorumluluk duygunuz iptidai bir zihniyet tarafından yılgınlık olarak alınır ve azaltılır da azıtılırsa bir gün gelir bütün sabır taşları çatlar. Unutmamak lâzımdır ki böyle hâdiselerin yerini ve zamanını bilenler A.P. teşkilâtının seyyar adam derleyicilerinden ibaret değildir. Bu teşkilâtın bin misli kuvvetinde çeşitli teşkilât da, 555 K'yı takip eden günlerde Kızılay'da dolaştırdığı grupları yeniden seferber edip ortaya çıkarabilir. Bayar, Menderes ve arkadaşları sahte bir halk desteğinin arkasında melanet deneme usulünü ve âdetini çok pahalıya ödemişlerdir. Hem de, ellerinde iktidarın ve devletin sözüm ona bütün kuvveti, imkânları olduğu halde.. Bugün bir kaş yüz kişilik ücretli veya fanatik gruplar böyle taraklarda hiç bezi olmayan halk adına konuşturulmaya kalkışılırsa, bunlara öyle bir ders verileceği tutar ki rejimi sükûnetle normalleştirme yolundaki gayretler iğne yemiş balona döner. Aklı başında herkes gibi, meselelerin ve dâvaların böyle yollardan değil, belki uzun ve zor, ama her halde emin olan yollardan halli için gayretlerini seferber etmiş. Alicanın sesini yükseltmek zaruretini doğuran bu tehlikeli ihtimallerdir.

Tahrikçiler, tahriklerinin Hükümeti ve başındaki sinirleri sırımdan zatı değil, ama 27 Mayısa dokundurmamak azimleri tam kuvvetleri huysuz hale getirdiğini görmüyorlarsa ustalarının hatalarını tekrar ediyorlar demektir. Tadsız hâdiselere vesile yermek, hiç kimsenin menfaati değildir. Hele, bu tadsızlığı damaklarında herkesten çok hissedecekler için..

amele yapılmak suretiyle netice almak kabildir.

Af konusunda bir karışıklık, Hükümet Protokolundaki "Siyasî Mahkûmlar" tabiriyle kimlerin kastedildiğinin tâyinidir. Bu, affin şümulüne kimlerin gireceğinin tâyini meseleşidir.

Şahısları af

Af, özel olduğundan şahsa göre çıkacaktır. Yani Mecliste tasarı, isimler zikredilmek suretiyle kanunlaşacaktır. Yüksek Adalet Divanı, suçlu gördüğü D. P. milletvekillerinin hepsini "Anayasayı ihlâl"den mahkûm etmiştir. Bu, Türk Ceza Kanununun 146. maddesine aykırı hareket suçudur.

Toplumun bugün affa lâyık gördüğü suç, Anayasanın ihlaline "parmak kaldırmak" suretiyle katılmak "4" rakamı karakuşî değil, "parmak kaldırma suçu"nu işleyenleri kapsayan bir huduttur.

Ancak, Yassıada Mahkemesi milletvekillerinden gayrı bazı sanıklar hakkında da "146'ya muhalefet" cezası vermiştir. Bunların içinde öyle az cezalılar vardır ki, suçları "parmak kaldırmak" değildir. Başka ahvalde, Türk Ceza Kanununun başka maddelerine girecek yangın çıkarma, hayata kast, sabotaj, yağma, yıkım gibi suçlardır. Bunlar, hükümde 146. maddeden bahsedilmektedir diye özel aftan ötekiler gibi faydalanacaklar mıdır, faydalanamayacaklar mıdır? Bu konu, af üzerinde çalışanların midelerini bulandırmaktan geri kalmadı. Meselâ Demokrat İzmir gazetesini talan etmenin, siyasî suçla ne alâkası vardır?

Yıldız, Rifat Bingöl, Mithat Dayıoğlu, Mahmut Güçbilmez, Kadir Kocaeli, Nezih Tütüncüoğlu, Behçet Kayaalp, Recep Kırım, Hilal Ülman, Halim Alyot, Sedat Baran, Kemal Erdem, Yakup Gürsel, Fevzi Hacırecepoğlu, İsmail Hadımoğlu, Refet Tavaslıoğlu, Fikri Arığ, Sezai Demiray, Kamil Tayşi, Hamit Z. Tigrel, Nurettin Manyas, Rüknettin Nasuhioğlu, Hüseyin Şahin, Rıfkı Salim Burçak, Mehmet Eyupoğlu, Melik Fırat, Sait Kantarel, Hasan Numanoğlu, Rıza Topcuoğlu, Halil Akkurt, Muhtar Başkurt, Mustafa Çürük, Hamit Dedelek, Hicri Sezen, Hamdi Bozbağ, Ali Şahin, Mustafa Hemiş, Tahsin İnanç, Übeydullah Seven, Mehmet Dölek, Sami Göknar, İsak Altabey, Nazmi Ataç, Aslan Nihat Bedik, Selim Erengil, Hüsamettin

Yırcalı - Emeç - Körez - Tlabar Burçak
En az kusurlulardan bir demet

suçudur. Bunlar, çektikleri ceza göz önünde tutularak bir atıfete lâyık görülmektedirler. Toptan kademesiz affi bir siyasi yatırım konusu yapanların bahsetmedikleri husus şudur. İhtilâle sebebiyet vermiş bir tutum, affedilmemektedir. Bu tutumdaki payları parmak kaldıkmalktan ibaret talihsizleri ödedikleri bedel kafi görülmektedir. Ötekini henüz affettirmeye, kimsenin kudreti kafi değildir. Eğer "toptancılık" güdülürse, herkes çıkacak değildir. Hiç kimse çıkmayacaktır. Hükümet, âmme vicdanındaki ve memleketin sağlam kuvvetlerindeki gerçek temayülü göz önünde tutarak kimlerin affının İhtilali gerçekleştirmiş kütleleri tedirgin etmeyeceğini düşünmüş ve 4 yıllık bir indirmeyle bunların tahliyelerinin sağlanabileceğini hesaplamıştır.

Milletvekili olmadıkları halde 146. maddeye muhalefetten 6 yıla kadar ceza almış olanlar altı kişidir. Bunlardan Kemal Hadımlı, Ahmet Kınık, Kemal Çakın, Aziz Ronabar, Faruk Tunca 4 yıl 2 aya, Burhan Ulutan 5 yıla mahkûm edilmişlerdir.

Tahliyeleri kesin 4 yıl 2 aylıklar

Kasım ayından evvel tahliye edilecekleri hususunda hiç bir tereddüt bulunmayan ve isimleri af kanununda mutlaka yer' alacak 4 yıl 2 ay hapis cezalı eski milletvekilleri şunlardır:

Sıtkı Yırcalı, Osman Talu, İsmet Olgaç, Hüseyin Özbay, Adnan Selekler, Ahmet Tokuş, Yaşar Yazıcı, Mecit Bumin, Hilmi Çeltikçioğlu, Eyüp Doğan, Ekrem Torunlu, Esat Budakoğlu, Muzaffer Emiroğlu, Mekki S. Esen, Sait Göker, Ekrem Giray, Ayşe Günel, Mehmet Gürpınar, Faruk Gürtunca, Ali Harputlu, Mucip Kemalyeri, İbrahim Sevel, Mıgırdıiç Selefyan, Necla Tekinel, Nazlı Tlabar, Sebatı Acun, Daniyal Akbel, Selâhattin Akçiçek, Necdet Davran, Perihan Arıburnu, Necdet İncekara, Nuriye Pınar, Fevzi Uçaner, Behçet Uz, Ahmet Ünal, Selim R. Emeç, Süleyman Çağlar, Fikri Apaydın, Ömer Başeğmez, Ebubekir Develioğlu, Fahri Köşkeroğlu, M. Ali Ceylan, Avni Sakman, Dündar Tekant, Hüsnü Yaman, İsak Avni Akdağ, Hamdi Ragıp Atademir, Mustafa Bağrıaçık, Osman Bibioğlu, Remzi Birant, Sıtkı Salim Burçak, Reyhan Gökmenoğlu, Muhittin Güzelkılıç, Ali Saim Kaymak, Hulki Amil Keymen, Ahmet Koyuncu, Tarık Kozbek, Mustafa Runyun, Sabahattin Sayın, Sa-

mi Soylu, Ömer Şeker, Nafiz Tahralı, Mehmet Diler, İbrahim Germeyenoğlu, Ahmet İhsan Gürsoy, İrfan Haznedar, Süleyman S. Nasuhoğlu, Emin Topaler, Atıf Akın, Selim Akış, Nebil Sadi Altuğ, Hikmet Bayur, Nafiz Körez, Sudı Mıhçıoğlu, Celil Şener, İhsan Yalkın, Turhan Akarca, Nuri Özsan, Şadi Pekin, Turgut Topaloğlu, Şemsi Ağaoğlu, Baha Hun, Ömer Gürışın, Ferit Tüzel, Şükrü Uluçay, Baki Erdem, Fikri Şendur, Nusret Kuruoğlu, Ömer Özen, Hamdi Özkan, Mahmut Pınar, Muharrem Tansel, Ali Çakır, Hasan Gürkan, İsmail Özdoyuran, Ahmet Paker, Keramettin Gençler, Halûk Çulha, Hasan Polat, Salih Zeki Ramoğlu, Ömer Yüksel, Talat Alpay, Mahmut Ataman, ö. Lütfü Erzurumluoğlu, Numan Kurban, Fuat Nizamoğlu, Nazım Tanıl, Abdullah Akın, tuğrul Çolak, Mehmet Erdem, Şevki Hasırcı, Servet Bilir, Sadettin Karacabey, Nurullah İhsan Tolas, Nahir Ural, N. Fuat Alpkartal, Hamdi Bulgurlu, Ali Dede Kargıoğlu, Cevat Kötekçi, Ali Çobanoğlu, Ali Rıza Karac, Nuri Onur, Hüseyin Ülkü, Sabahattin Arsoy, Mustafa Zeren, Abidin Potuoğlu, Ekrem Cenani, İhsan Dal, Semih İnal, Cevdet San, Sefahattin Ülkü, Rüştü Çetin, İbrahim Gürgen, Yakup Karabulut, Hidayet Sinanoğlu, Niyazi Soydan, Kemal Demiralay, Ali Latif Ağaoğlu, Tevfik Tığlı, Nizamettin Kırcan, Nihat Haluk Pepeyi, Mithat Perin, Celâl Ramazanoğlu, Tahsin Yazıcı, Hırıstaki Yuvanidis, Sadık Giz, Behzat Bilgin, Osman Kapani, Ekmel Kavur, Basri Aktaş, Ali Gözlük, Ali Rıza Kılıçkale, Hakkı Kurmel, Durdu Turan, Dursun Erol, Sadettin Yalım, Nüshet Onar, Mehmet Daim Süalp, Nurettin Aknoz.

Ya talihsizler?

Bu "parmak kaldırıcılar"ın yanında âdi bir kaç suçun faillerinin de atıfet olarak değil ama "lanet olsun" ka bilinden salıverilmeleri hiç kimse şüphe etmesin, fazla infial doğurmayacaktır. Nihayet bütün "parmak kaldıncılar"da hep aynı derecede kusursuz değillerdir. Ama, "Siyasî Mahkûm" statüsüne haklarında tatbik edilen Ceza Kanunu maddesi dolayısıyla girmeyen bazı talihsizler, Menderesin milletvekillerinin çıkışını demir parmaklıklar arkasından seyretme durumunda bırakılacaklarsa, bu vicdanları, mutlaka muazzep edecektir. Bunlar fiillerinin mahiyetine göre en çok 245, 448, 450 ve 463. maddelere muhalefetten mahkûm edilmiş devlet, belediye, iktisadi devlet teşek-

Bilgin - Kapanı - Giz - Ülkü
Bir başka demet "parmak kaldırıcı"

Cemal Z. Aysan, Suat Başol, Ali Kaya, Tahir Öktem, Necati Tanyolaç, Hulusi Timur.

Tahliyeleri kesin 5-6 yıllıklar

Kanunda isimleri mutlaka yer alacak 5 yıllıklar içinde iki Bakan -Şem'i Egin ve Abdullah Aker- ve meşhur Tahkikat Komisyonunun bir üyesi -Sait Bilgiç- vardır. Bunların yanında, "parmak kaldırma suçlusu" eski milletvekilleri şunlardır:

Muzaffer Önal, Sait Ağar, Gani Gürsoy, Şefik San, Ali Yaşar, Orhan Kökten, Mustafa Öztürk, Necati Topçuoğlu, Orhan Uygun, Şeref Saraçoğlu, Faruk Çöl, Nazifi Şerif Nabel, Yaşar Gümüşel, Hüsamettin Coşkun, Nihat Eğriboz, Piraye Levent, Cevat Ülkü, Ali İleri, Arif Kalıpsızoğlu, Ahmet Kocabıyıkoğlu, Muharrem Tuncay, Sırrı Yırcalı, Ertuğrul Kiyasettin Emre, Hayati Ülkün, Zihni Üçer, Ali Gürün, Atıf Topaloğlu, Hüseyin Ağun, Mehmet Fahri Mete; . Ahmet Morgil, Nüshet Akın, Tacettin Barış, Hamdi Başak, Hamza Osman Erkan, Rıfat Kadızade, Selim Çonoğlu, Necmettin Doğuyıldızı, Abdullah Keleşoğlu, Asaf Saraçoğlu, Fikri Şen, Hamdi Tekay, Veysi Oran, Selahattin Karayavuz, Pertev Sanaç, İsmail Şener, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu.

6 yıl ceza aldıkları için bunlarla beraber derhal tahliye edilecekler ise şunlardır:

Kemal Eren, Hamit Koray, Fethi Batur, Nail Geveci, Zuhuri Danışman, Süleyman Kuranel, Ali Ocak, Doğan Köymen, Muammer Çavuşoğlu, Nazım Batur, Ömer Cebeci, Zeyyat Mandalinci, Şefik Çağlayan, külleri memurları ile D. P. nin il ve daha aşağı kademelerinde vazifeli mahdut bir zümredir. Bunların arasında mesela Topkapıya sevkedilmiş olanlar da vardır, Beyazıt meydanındaki nümayişleri sert şekilde dağıtma zorunda kalanlar da.. V. C. için çalışma suçluları ise, haklarında tatbik edilen maddeler ne olursa olsun, her halde bütün kafilenin en talihsizleridir-

Bunlar, ne olacaktır ?

Bu sual, af tasarısını hazırlayanların zihnine takılmamazlık etmedi. Allahtan ki, Hükümet Protokolunda bu talihsizler grubunun memur olanları için bir hüküm vardır. Bu hüküm şudur:

"Ayrıca 134 sayılı kanunla değiştirilen 113 sayılı kanunla ilgili olarak şu prensip kararlarına varıl-

N i ç i n O l d u , N e d e n

Aynalar vardır. Bütün şekilleri, inanılmaz derecede değiştirir. O aynalardan o şekilleri tanımak imkânı yoktur. Şekilleri, daha doğrusu hâdiseleri böyle aynalardan da fazla değiştiren ise, "kısa zaman"dır. İnsanlar çok şeyi yenebilirler. Ama, "kısa zaman"ın handikapının üstesinden gelmek kolay değildir. Perspektif ancak "uzun zaman" sonunda teşekkül eder. Sâdece kuvvetli ve haklı olduklarından dolayı kendilerinden emin kimselerdir ki "kısa zaman"ın deformasyonu karşısında telaşa, endişeye kapılmazlar, bütün ölçülerin normal hale gelmesini sükunetle beklerler.

İhtilâlin üzerinden kısa bir zaman geçmiş bulunuyor. İkibuçuk yıl önce kütleler] harekete getiren sebepler unutulmuş, onların yerini başkaları almıştır. Sebepler bir kenara itilerek neticeler ön plâna çıkarıldığından çeşitli şamataya elverişli bir ortam hasıl olmuştur. Sosyal hâdiseler, doğuşta etraflarını çevreleyen şartlar göz önünd,e tutularak incelenmelidir. Bu yapılmadı mı Brütüs âdi bir katil, Parisin ayaklanan halkı sergerde grubu, Mussolini sıradan bir cüretkâr, Mareşal Petain halis kan bir vatan haini, Stalin düpedüz bir sadist haline gelir. Böyle hatalara düşmeyi önleyen bir basit çâre, yaratılan hadise yaratılmamış olsaydı nelerin vuku bulacağını bir an düşünmektir.

27 Mayısta, Bayar - Menderes ikilisinin son taşlarını meşhur Tahkikat Komisyonuyla koydukları sistem Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harekete geçmesiyle yıkılmasaydı, belki de bugün Türkiye Cumhuriyeti yoktu. Bir korkunç karanlık bu toprakların üzerine çökecek, bir dikta rejimi kurulacak, Türklere "V. C. li olmaktan başka hürriyet" tanınmayacak, her türlü frenden kurtulmuş vurguncular gemi azıya alacak ve orta çağa dönmüş olacaktık. Bu yürür müydü, yürümez miydi? Yürüseydi, ne kadar yürürdü? O müddettin sonunda, nasıl yıkılırdı ? Bunlar hep, cevabı meçhul spekülasyonlardır. Bilinen şudur ki, İhtilâlin tedirgin ettiği kimselerin sayısından çok daha fazla sayıda insan, onların uğradıkları akibetin çok daha fenasına uğrayacaklar ve zindanlar adam almayacaktı.Meşhur Takkikat Komisyonunun, kısa ömründeki marifetleri ortadadır ve plânları ele geçmiştir. Zaten bu yüzdendir ki 27 Mayıs hareketi başarı kazanmış, memleketin bütün sağlam kuvvetlerinin tam desteğini bulmuş, kütleler ona katılmışlar ve o gün Türkiyede bir bayram havası esmiştir.

Seçimli veya seçimsiz

İhtilalden sonra, bir hesap saatinin gelip çattığı anlaşıldığında, Yassıadanın sakinlerinden hiç biri, ama, hiç biri kendilerini devirenlere bu hareketlerinden dolayı suç bulmak cesaretini kendilerinde görememişlerdir. Bu, bir korkunun ifadesi olmamıştır. Zira saman geçip baskı ortadan kalktıktan ve bütün diller alabildiğine açıldıktan sonra da gözü dönmüşlerin dışında böyle bir yola sapan yoktur. Bayar - Menderes rejiminin, uğradığı akibete ziyadesiyle hak kesbettiği hiç kimse, hatta en koyu taraftarları tarafından dahi inkar edilemeyen bir gerçektir. Ama bunlar, Yassıadadaki savunmanın esasını şu görüşün üzerine oturtmuşlardır: Memleketi kötü idare ettiler ve bir fena iktidar oldular. Tamam. Millet ayaklandı ve onları devirdi. Müstahaktılar. Cezalarını, iktidarı vermekle gördüler. Madem ki suçları siyasidir, daha ne isteniliyor? Hesaplaşma gerçekleşmiştir. Adam asmaya, adam hapsetmeye ne lüzum var? Siyasi fikir, inanç ve tutumdan dolayı XX. Asırda medeni milletlerin yaptıkları muamele budur.

İlk bakışta, bilhassa hissi düşünenlere doğru görünen bu tez bir sillojizmanın sapık mantığıyla malûldür. D. P. iktidarı, bir seçime gidip yenilmiş ve mevkiini terketmiş değildir. Tam aksine, D. P. iktidarı bizim anladığımız mânada seçimi ortadan kaldırmak için bütün tedbirlerini almış, o suçun üzerinde yakalanarak hakkından gelinmiştir. Eğer kötü iktidarların memleket idarecini seçimle veya ihtilâlle bırakmaya mecbur kalmaları arasında bir fark bulunmayacaksa, her iki davranışın akibeti eş olacaksa tehlikeli bir seçimi göze almak niye? Seçimden kaçar ve iktidarda kalırsın. İdare edeceğin kimseler rıza gösterirlerse, ne âlâ. Yok, pabuç pahalı çıkarsa, o zaman "Pardon!" dersin ve bırakırsın.

Bu, demokrasi oyununu hiç anlamamaktır.

Bir zihniyet ve neticesi

Aslına bakılırsa, D. P. nin iki lideri başından itibaren demokratik düzeni ciddiye almamışlardır. Bu iki politikacı ve etraflarına topladıkları daha diğerleri, İsmet İnönüye hep bir aptal nazarıyla bakmışlardır. Bir aptal, bir korkak, bir beceriksiz.. Elinde iktidar olacak ve sen buna vereceksin! Hey yarabbi, ne akıl.. Demokrasi, bu perde altında iktidar muhafaza edilebildikçe değerlidir. Ama Demokrasiyle İktidar arasında bir seçim yapmak zarureti hasıl olduğunda, ancak İsmet İnönü gibi safdillerdir ki birinciye boyun eğer ve ikinciyi verir. Çok partili hayatın bir başından ötekine, D. P. nin alaturka kurnazlarına hakim olmuş düşünce budur.

İhtilâl hazırlıklarına ait bazı açıklamaların yapılmış bulunduğu şu sırada kati olarak anlatılmıştır ki İsmet İnönünün belki de bütün siyasi hayatının en basiretli hareketi 1950'de neticeye boyun eğişi ve iktidarı verişidir. İhtilâle katılmış diğer bütün kuvvetleri bir tarafa bırakınız. Ama M. B. K. nin ilk 38 üyesinin 38'i de. 1950'de İsmet İnönü iktidarı vermemeye kalkışsaydı ona karşı da cephe almaya hazırlanmış kimselerdir. Bunlar ve arkadaşları o sırada, Ordunun genç subay tabakasını teşkil etmekte ve devrin gençliği, kendini bilen basını ile aynı safta bulunmaktaydılar. Bir defa demokratik düzen benimsendi mi, sabık olmayı göze almak işin birinci şarttır.

D. P. liderleri siyasi fikir ve davranışlarının neticesi olarak ceza görmemişlerdir. O yüzden ceza görmemek, iktidarı seçimle bırakanların hakkıdır. Mukaddes olan bu haklar. D. P. liderleri, seçimi fiilen yok etmek suretiyle bir ihtilâli meşru kıldıklarından dolayı bu ihtilâlin başarı kazandığı an kendilerini otomatik olarak cezaya müstahak hale getirmişlerdir.

Yassıada mahkemesinin felsefesi, bu olmuştur.

Aranan suçlu degil, suçun cezası

Yüksek Adalet Divanı, hiç bir zaman bir suçun olup olmadığını aramamıştır. Bu fevkalâde mahkemeyi.

H a p i s t e d i r l e r ?

bir Ağır Ceza mahkemesi saymak imkanı yoktur. Mutlaka bir benzetme yapmak gerekirse, Jürili mahkemeleri hatırlamak lazımdır. İhtilalin başarı kazanması, jürinin "Suçlu!" hükmüne varışının ifadesidir. Devrilen iktidar suçlu ve gayrımeşru bulunduğundan dolayıdır ki İhtilâl haklı ve meşrudur. Darbe, milli bulunmayıp ta Ordudaki bir avuç sergüzeştçinin eseri olsaydı ve başarı kazanmasaydı Bayar - Menderes ikilisinin bunlara verecekleri cezanın ne olabileceğini bir an düşünmek lazımdır. Aleyhlerinde hiç bir delil bulunmayan 9 Subayın başına gelenler, bir ip ucu yerine geçebilir. Yassında Mahkemesi, haklarında 27 Mayıs sabahı suçluluk ilamı çıkmış sorumluların bir duvar dibine dizilip cezalandırılmaları yerine ceza mabetlerinin, suça iştirak nisbeti esas tutulmak suretiyle adil bir heyet tarafından tesbiti için kurulmuştur. Salim Başol ve arkadaşları buna yapmışlardır.

Bu yapılırken adalet ve hakkaniyet esaslarından ayrılındığını yarın tarih önünde hiç kimse iddia edemeyecektir. Bütün deliller uzun uzun gözden geçirilmiş, bulunmuş zabıtlar incelenmiş, suça iştirakleri olanlarla olmayanlar mümkün nisbetinde hatasız ayrılmaya çalışılmıştır. Bu yüzdendir ki Yassında Mahkememi çok sayıda beraat kararı vermiş, mahkûm edilenler ise sınıf sınıf cezalandırılmıştır.

Hukuk ve Siyaset

Nasıl bir iktidarın seçimle verilmesiyle zorla verilmesi arasında neticeleri itibariyle bir fark varsa, İhtilal ve normal iktidar devralma usulleri arasında fark mevcuttur. İhtilal niçin istenmez? Çünkü ihtilal ortamı içinde çok ölçü değişir ve çok kurunun yanında çok da yaş yanar. Bugün haksızlıkların yapıldığını, boşuna ıstırapların verildiğini iddia edenleri hiçe saymak imkanı yoktur. Söylediklerinde doğru taraflar bulunabilir. Ama ihtilali, ihtilalcilerin bir kısmı dahil bu memlekette hiç kimse istememişse ve bütün iyi niyetlilerin gayretleri meselelerin bir ihtilâle vesile vermeyecek tarzda halledilmesi istikametinde olmuşsa sebep budur. Bir İhtilalde nenin neneye kadar gideceği hiç belli olmaz. Bizde, yol üstünde kazaya uğrayanlar da bulunsa İhtilalin 15 Ekime gitmiş olması onu asalet mertebesine yükseltmeye ilelebet yetecektir. 17 Mayıstan herkesin alacağı ders, bu memlekette seçimsiz iktidarda kalmanın ve memleketin sağlam kuvvetlerine karşı bir idare kurmanın hiç kimsenin harcı olmadığı, o yola sapanların iktidarı zamanında seçimle vermeği bilenlerden mutlaka değişik muamele göreceği gerçeğidir.

İstikbalin görünüşü

Şu satırların okunduğu sırada, hesap faslının kapanmasının üzerinden bir yıl geçmiş bulunmaktadır. İhtilal, daha baştan, bunda iki kısım yetki tanımıştır. Cezaların tesbit işini, bir baskıya maruz kaldığı bugünün şamatası arasında dahi ciddiyetle hiç kimse tarafından ileri sürülemeyecek derecede serbest hareket etmiş bir mahkemeye bırakmıştır. Bu, hukuk tarafıdır. Cezaların arasında ölüm cezası olursa, bunların infaz edilip edilmemesi yetkisini ise M. B. K. bizzat üzerine almıştır. Bu, siyaset tarafıdır. Hukuk tarafına hiç kimse karışmamıştır. Zaten bu, caiz değildi. Ama siyaset tarafında fikirler değişik olmuş ve fikirler söylenmiştir. Bugün açıklanmış bulunmaktadır ki memleketin siyaset adamları, başta İsmet İnönü olduğu halde, hiç bir ölüm cezasının infaz edilmemesi için M. B. K. başkanlığı nezdinde ciddi teşebbüste bulunmuşlardır. Bilhassa Ordudan gelen istek ise tam aksi olmuş ve bütün ölüm cezalarının infazı şeklinde tecelli etmiştir. M. B. K. uzun ve dramatik tartışmalardan sonra bir orta yolu, bütün sorumluluğu üzerine alarak tesbit etmiş, ittifakla verilen idam hükümlerinin infazını, ekseriyetle verilenlerin müebbet hapse tahvilini uygun görmüştür. Doğru mu, yanlış mı hareket ettiğini yarın tarih söyleyecektir. Ama, tıpkı Tamuda Mahkemesi gibi M. B. K. de bundan dolayı tarihten başka kimseye hesap vermekle mükellef değildir. Memleketin sağlam kuvvetleri onları bugün de yarın da böyle heveslerden koruyacak kudrete ve azme sahiptirler.

Ama şimdi, her sey gösteriyor ki ilk atıfet rüzgarının estirilmeni zamanı gelmiştir. Bunda, milletçe mutabık bulunuyoruz. Bu rüzgarı başka rüzgârların takip etmemeni için hiç bir sebep yoktur. Ta ki, "kısa zaman"ın deformasyonu zihinleri ve ruhları karıştırmasın, bazı çevrelerdeki hâdiselerin esasını inkâr gayreti yeni infiallere yol açmasın. Hâdiselerin esası böyle deformasyonlardan kurtarılabilirse -toplum hayatımızı tanzim eden Anayasanın giriş kısmı hafızalara ve yüreklere nakşedilmelidir- dindirilmeyecek hiç bir acı, halledilemeyecek hiç bir mesele yoktur.

Yassıadada D.P. devri suçluları
Eden bulur

Şemi Ergin - Abdullah Aker
Evlerinin yolunda

mıştır:

A) Kanunun 3 ncü maddesinin (L) bendinin kaldırılması,

B) 45 sayılı Kanun hükümlerine tâbi memurlarla bunların şeriklerinin sıfat ve vazifelerini suiistimal suretiyle isledikleri suçlardan, kendilerine veya başkalarına menfaati teminine matuf veyahut devlet veya iktisadî devlet teşekkülleri mahallî ve özel idareler ile, kuruluşunda devlet hissesi bulunan her nevi ticarî, sınaî ve malî müesseselerin maddi zararını mucip olan fiillerin dışında kalanlarının affını sağlayacak şekilde Kanunun 3 ncü maddesinin (M) bendinin değiştirilmesi.

C) Bu maddenin (G) bendinin de yukarıdaki fıkra hükümlerine göte tadil edilmesi hususlarında mutabakata varılmıştır."

Böylece, hırsızlıkları ilâma bağlanmış olanların dışında, sadece verilen kanunsuz emirlere uymayacak kadar medeni cesarete sahip bulunmadıklarından dolayı başları belâya girmiş memurlar da bir atıfete nail olacaklardır. O halde geriye, D. P. teşkilâtlarında görevli pek az sayıda mahkûm kalmaktadır ki bunları da, "parmak kaldırma" olmasa bile "ayak işlerinde kullanılmak" suçlusu saymak ve ailelerine iade etmek Hükümet tasarısını zayıflatmayacak, mutlaka kuvvetlendirecek, her halde Mecliste bir takım ağızlara sakız vermeyecektir.

Kalacak olanlar

Tasarı kanunlaştıktan sonra, bir devrin büyük mesulleri ve baş âletleri olarak ceza çekenler sadece 73 kişi kalacaktır. Bunların 12 tanesi, haklarında verilen ölüm cezası M. B. K. nin atıfetiyle müebbet hapse çevrilmiş Celâl Bayar, Refik Koraltan, Bahadır Dülger, Nusret Kirişçioğlu, Agâh Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Emin Kalafat, Rüştü Erdelhun, A. Hamdi Sancar, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu, Zeki Eratamandır.

29 tanesi, haklarında müebbet hapis cezası verilmiş olan ve halen hayatta Medeni Berk, İzzet Akçal, Celal Yardımcı, Vacit Asena, Kemal Biberoğlu, Hilmi Dura, Himmet Ölçmen, Kemal Özer, Necmettin Önder, Selâmi Dinçer, Ekrem Anıt, Hüseyin Ortakçıoğlu, Reşat Akşemsettinoğlu, Murat Ali Ülgen, Selim Yatağan, Sadık Erdem, Necati Çelim, Selahattin İnan, Mazlum Kayalar, Nuri Togay, Enver Kaya, Rauf Onursal, Kemal Serdaroğlu, Hadi Tan, Cemal Tüzün, Samet Ağaoğlu, Sezai Akdağ, Ethem Yetkiner, Kemal Aygündür.

1'i 20 yıllık Nedim Ökmendir. 1'i 19 yıllık Bumin Yamanoğludur. 1'i 16 yıllık Zeki Şahindir. 4'ü 15 yıllık Mükerrem Sarol, Hüseyin Fırat, Burhan Belge, Dilâver Argundur. 2'si 10 yıl 9 aylık Hayrettin Erkmen, Halis Öztürktür. 18'i 10 yıllık Ethem Menderes, Atıf Benderlioğlu, Hadi Hüsman, Halûk Şaman, Sebati Ataman, Nüzhet Ulusoy, Turan Bahadır, Sefer Eronat, Kenan Akmantar, Burhanettin Onat, Halil İmre, Servet Sezgin, Kemal Terzioğlu, Hamdi Ongun, Münif İslamoğlu, Cemal Göktan, Namık Argüç, Mehmet Akındır.

2'si 9 yıllık Enver Dündar Başar, Cemil Mutludur. 2'si 8 yıllık İhsan Gülez, Halil Turguttur. Biri de, 7 yıl 11 aylık Ahmet Salih Korurdur.

Listeye bakmak, birincisi, iyi yürüdüğü ve sükûnetle karşılandığı takdirde her halde başına Mehmet Akın, aftan hiç faydalanamama durumundaki Ahmet Salih Korur gibi bahtsızlıkları hakikaten vicdanlara azap veren kimseleri alacak bir yeni listenin daha hemen bir kaç ay sonra atıfet duygularına mazhar olacağını tahmine yetmektedir.

Politikacılar

Kirli miras

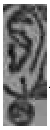
(Kapaktaki çarşaf)

Bitirdiğimiz haftanın başlarında bir gün Atatürk Bulvarı üzerindeki pek meşhur Hülya Pastahanesinde bir köşeye çekilmiş bir takım adamlar hararetli hararetli konuşuyorlardı. Saatler ilerledikçe ve başkente tatlı bir akşam serinliği çöktükçe köşedeki masanın sakinleri hayli çoğaldı. Müzakerelerin, sohbetin koyusu yakın masaların dikkatini çekecek hal aldı.

Hülya Pastahanesinin dip tarafa isabet eden köşesindeki masanın sakinleri belli ki müşterek bir davayı

Sait Bilgiç
Zoraki cellat

Kulağa Küpe

..ustam öldü, ben satarım !

Aman yarabbi, hepsi ama hepsi, hınk demişler ötekilerin burnundan düşmüşler. Ötekilerin meşhur "Suikast Hikayesi" hep hatırlardadır. Hani radyolar, bazı Balkanlara -aralarında, canım sevsinler, Samet de vardı- karşı korkunç bir suikast teşebbüsünün keşfedildiğini gümbür gümbür ilan etmişler, Ankara civarında otomobillerine kurşun atıldığını söylemişler, menfur tecavüzü telin etmişlerdi. Sonra, çıka çıka, eğlence olsun diye yoldan geçen otomobilleri taşlayan köy çocuklarının marifeti ortaya çıkmış, taşı kurşun sanıp korkudan dudakları uçuklayan kahramanlar rezil olmuşlar. Hükümet de bir daha meseleyi ağzına almamıştı.

Şimdi, Edirne yolunda Gümüşpalanın arabasını taşlamışlar. Zafer ceridesinin izahı: "Hadise, A.P. çevreleri tarafından C.H.P. lilerin bir siyasi taarruzu olarak vasıflandırılmaktadır".

Hani insan, dua etmeden yapamıyor: Bari Allah, sonlarını benzetmesin!

hâl için toplanmışlardı. Kapıdan girince bahçenin soluna düşen kısımda müstafi A. P. li Basın - Yayın ve Turizm Bakanı Kamuran Evliyaoğlu oturmaktaydı. Onun tam karşısında Ankaralı avukat Adil Ünlü -A. P. Senatörüdür-, Evliyaoğlunun tam yanı başında Süreyya Sofuoğlu bulunuyordu. Bir kaç dakika sonra isa masaya yeni iltihaklar vuku buldu. Açık bej elbiseli Burhan Apaydın etrafına mültefit nazarlar atfederek Hülyadaki mühim randevuya icabet etti. Onu arkadan kardeşi Orhan Apaydın takip etti.

Hülyanın müdavimleri arasında eski D. P. liler de köşedeki masa ile ziyadesiyle ilgilendiler. Üç masa ilerde Enver Batumlu sırf kulak kesilmişti. Köşedeki masayı bir an için terk eden Muhittin Güven de ilgisini eksik etmiyordu. Eski A.P. li Gümrük ve Tekel Bakanı Şevket Bulatoğlu ise dikkat kesilmişti. D. P. varisleri şeklen olmasa bile fikren içtima halinde idiler. Manzaraya yan masada bulunan Menderesin yaveri Hayrettin Sümer de fügüran olarak eklenince, traji - komik temsil, perdesini Hülyada açtı.

Leyleğin ömrü

Aslına bakılırsa Hülya Pastahanesinin köşesinde cereyan eden bu konuşma hemen hergün Meclis Koridorlarında veya Burhan Apaydının başkanı bulunduğu Anayasa Komisyonu odasında tekrarlanmaktadır.

D. P. mirasını paylaşmak üzere harekete geçen politikacılar iki grupta toplanmışlardır. Bunlardan birinciler, hâla A. P. içinde gemiyi kurtarma çabasında olanlardır. Biraz mütereddid, bir parça ürkek olan bu politikacıların dağın arkasında kalan ümitten bekledikleri, Gümüşpalayı devirmek ve idareyi ele alarak D. P. nin mirasına tesahüp etmektir. Apaydının fikri liderliğini yaptığı bu grupta Adil Ünlüler, Kâzım Yurdakullar, Cemal Babaçlar, Şevket Bulatoğlular, Muhittin Güvenler bulunmakta dır. Bunlar her halükârda D. P. mirasından büyük kârı A. P. olarak kaldıkları takdirde koparabileceklerı kanı undadırlar. Ne var ki lider yokluğu grubun bir araya gelmesini önlemektedir.

Nitekim haftanın ortasında Apaydının ortaya attığı ve ima yoluyla yaydığı yeni bir parti kurulması ve D. P. nin ihya edilmesi fikri yapılan müzakerelerde bile münferit konuşmaların ötenine geçemedi. O kadar ki o günlerde bu konuda Apaydının fikrini soranlar birbirini tutmaz cevaplar aldılar. Perşembe günü Meclis koridorunda Burhan Apaydını çeviren basın mensupları adeta hep bir ağızdan :

"— Yeni bir parti kuracak mısınız?" diye sordular. Apaydın sonuna gelmiş sigarasını attıktan sonra hiç ilgisi olmayan bir cevap verdi:

"— İşler iyiye gidiyor..." Gazeteciler devam ettiler:

"— Yeni parti Y. T. P. gibi bir itham altında kalmayacak mı?" Apaydın anlamadı veya anlamamış göründü ama, cevap vermekten geri kalmadı:

"— Gidin teşkilâta sorun, bakın ne cevap alacaksınız'" Bu defa sual soranlar meseleyi bir parça daha açmak lüzumunu hissettiler ve:

"— Yani karşı taraf sizi oyları parçalamakla itham edip, ihanetle suçlamaz mı?" Apaydın bu suale enfes bir cevap verdi:

"— O başka iş, bu başka iş. Her şeyi zaman gösterecek..." Gazeteciler bir başka yönden meseleye parmak bastılar:

"— Peki ne zaman bu çıkışı yapacaksınız? Kongreye kadar bekliyecek misiniz? Bizim duyduğumuza göre karşı taraf Kongreye hazırlıklı geliyormuş, delege listelerini Genel Merkez hazırlıyormuş". Apaydın bu sual karşısında sanki başka şeyler düşünüyormuş hissini verir bir eda ile:

"— Belli olmaz" diye cevap verdi. Bir iki saniye durakladıktan sonra devam etti:

"— Teşkilât öyle bir baskı yapacak ki onlar ne yapacaklarını şaşıracaklar. İstedikleri kadar, istedikleri delegeleri kongreye toplasınlar. Teşkilâtın baskısına dayanamıyacaklar". Bu cevap üzerine basın mensupları Apaydının izahatından herşeyin kongre ertesine bırakılacağı manasını çıkardılar ve bunun öyle olup olmadığını gene Apaydına sordular. Apaydın kongre sonucunu bekliyor ve kendinden pek emin görünüyordu. Bir gazeteci dayanamadı ve:

"— Ama Burhan bey, kongre biliyorsunuz, rey meselesi! Ya onlar hakim olursa?" diye sordu. Apaydın manalı manalı güldü ve cevap verdi:

"— Bizim, sizin bilmediğiniz kuvvetlerimiz var!..."

Konuşma, bu grup politikacının ne derece kararsız, ne derece sistemsiz ve pusulasız hareket ettiğim ortaya serdi. Zaten basın mensupları da yeni parti sevdalılarının lideri durumunda bulunan Apaydının konuşmasından başka bir mana çıkaramadılar ya.. Yeni Parti kurulacak mıydı? Yoksa Apaydıncılar bu yeni parti balonuyla kongrede göz yıldırmak mı istiyorlardı ? Anlaşılan şuydu: A. P. nin içindekiler ve dışındakiler D. P. nin mirası avına çıkmışlardır. Baştaki ekip bu işi iyi ıvıramamaktadır. Parti ırkçıların eline düşmüştür. O halde ötekiler ya kongrede başarı sağlayacaklar, A. P. ye hâkim olacaklar, yahut ta D.P. nin enkazı üzerine bina edilen yeni ve içinde mutlaka D. P. rumuzu bulunan bir partide soluğu alacaklardır.

İkinci grup

Parlamento içinde ikinci bir grup politikacı daha, bu konuyla ilgili olarak dolaşmaktadır. Bunlar A. P. içindeki ilk kaynaşma sırasında artır bu partide kalmanın manasızlığını anlamış, biraz daha kararlı, biraz daha kesin fikir sahibi olanlardır. Kamuran Evliyaoğlular, Turan Kapanlılar. Necmi Öktenler, Süreyya Endikler. Kadri Özekler bu grubun birinci derecede adamlarıdır.

Müstafi A. P. lilerin günleri A. P. içinde kalarak mücadeleye de-

vam edenlerle geçmekte ve dillerinden yeni bir partinin doğuşu konusu eksik olmamaktadır. Ancak zeminin ve zamanın, bir de kadronun tamam olup olmadığı hususunda bu grup ta mütereddittir. A. P. den istifa ederek ilk defa bayrak açanlardan Halûk Nurbaki henüz bir partinin kurulması taraftarı değildir. Bu bakımdan Nurbakiyi C. H. P. ye kur yapıyor diye sııçlandıranlar mevcuttu. Y. T. P. ise genç ve diline sağlam politikacıyı içine almak arzusundadır. Ama Nurbakinin doğrusu istenirse üç şıkka da fazlaca itibar ettiği söylenemez. Nurbaki zamanın ve zeminin hazır olmadığını, yeni partinin ölü doğup öylece kalacağını söylemektedir.

Yeni bir siyasi teşekkülün kuruluş adımını atıp, D. P. nin hakiki mirasçısı olmayı arzulayanların başında genç Kamuran Evliyaoğlu gelmektedir. Kapanlı da Evliyaoğluyla hemen hemen aynı fikirdedir, ama yaşının icabı biraz daha itidalli davranmaktadır. Nitekim, haftanın basında Kamuran Evliyaoğluna son olaylar hakkında fikrini soran bir İstanbul gazetesi, genç politikacıdan oldukça önemli lâflar aldı. Gazete bunu kendisine mal etmeyip diğerlerine de dağıtınca Eyliyaoğlunun demeci haftanın en önemli konuşmalarından biri oluverdi.

Eski A. P. li kurucu ve Bakan şimdiki idareciler için oldukça sert söyledi. A. P. li idarecileri topyekûn itham ederek onları memleket kaderiyle oynamakla suçlandırdı.

Şanjanlı kumaş

Yeni parti dedikoduları Meclis koridorlarından böylece memlekete yayılırken, bu işi arzulayan grup hayal sükûtuna uğradı. Meclisin açılmasıyla A.P. içinde mutedil ve gerçekten D. P. mirasından kendilerini birinci derecede haklı görenler hiç bir harekete girişmediler. Üstelik Ömer Eken gibi, bir grubu arkasında tutabilenler A.P. fikrine adamakıllı yatmış olarak seçim bölgelerinden döndüler. Bu mesele o kadar ayan beyan ortaya çıktı ki, siyasi kulisin merkezi haline gelen Hülya Pastahanesinde haftanın ortasındaki günlerden birinde, yeni partinin ileri gelenleri olabilecek kimselerin bulunduğu bir masaya davet edilen Eken, eliyle "hayır" işareti yaparak:

"— Aman.. Aman.. Orası tehlikeli masa.. Ben oralara gelemem." dedi.

Haftanın sonuna doğru yeni kurulacak parti dedikoduları daha da zayıfladı. Öyle ki, Apaydınlar bu konuda bazı ipuçları verebilmek için gazetecileri gizli yerlere çağırdılar. Ama itibar eden olmadı. Zira hergün söylenilenin tamamen tersine hareketler, meseleyi takiple vazifeli basın mensuplarını bile çileden çıkartmış, işin gayri ciddi olduğu kanısına vardırmıştı.

İş böyle olunca Apaydınlar güçlerini A. P, büyük Kongresine verdiler. Kongrede yapılacak kulis ve ayaklanma yeni bir partinin doğuşunu sağlıyabilecekti! İşi böylesine çevirmeyi şimdilik uygun gören Apaydın kardeşler, bir ümittir diyerek ortaya yeni bir lâf attılar:

"— Büyük kongreye kadar bekliyelim. Kongreye hâkim olamazsak ayrılır, yeni bir şekilde ortaya atılırız."

A. P. li mutedil milletvekillerinden bazıları bu taktiği pek benimsediler ve üzerinde işlemeğe başladılar. Diğer yandan A. P. Yüksek Hakem Heyetindeki devamlı fiyasko işlerine yaradı. Aslına bakılırsa üç kişinin ihracı için toplanacak olan -birisi istifa etmiştir- Yüksek Hakem Heyeti ciddi bazı sebeplerden ötürü toplanamamaktadır: Her çağrıya iki üye muhakkak gelmemektedir. Bu üyelerin isimleri değişik olmaktadır. Ama fikirleri itibariyle itidal tarafı gruptan oldukları bilinmektedir. Böylece Burhan Apaydının ve Mualla Akarcanın ihracı gecikmektedir. Gümüşpala ve Irkçı Ekalliyet bundan endişededirler. Zira karşı tarafın taktiği açıktır.

A. P. li yöneticiler buna bir çare bulmakta gecikmediler. Üç toplantıya gelmiyen üyeyi müstafi addedeceklerini bildirdiler. Ancak basit bir hesapla, toplantıya katılmayacaklar, gerekli zamanı müstafi addedilmeden doğurabilmektedirler. Ekim başına kadar her toplantıya bir tiye gelmese, istenilen -A. P. Yüksek Hakem Heyeti tam kadroyla toplan-

Kamuran Evliyaoğlu
İpi çekiyor

Hülya Pastahanesinde siyasi kulis
Hyde Park'tan sonra Westminster

Burhan Apaydın
Akıntıda bir çağanaz

Her şey iyi ama şu, Amerika düşmanlığı neden?

Baskı devrinin sona erdiği 27 Mayıs sabahından itibaren, Türkiyede önemli bir sabada bir mutlu devir açılmıştır Halkın ekonomik ve sosyal meseleleri o tarihten bu yana gani gani dile getirilmiştir. Tabu konular âvâmfirip hale gelmiş, sosyalist filozof enflasyonu bir evvelki devrin banknotlarıyla yarışa çıkmıştır. Bundan tedirgin olanlar, "nereye gidiyoruz?" sorusunu dudaklarından düşürmeyenler, kurdukları imparatorlukların yıkılması tehlikesi karşısında heyecanlananlar ve sabotaj hareketine girişenler noksan değildir. Bunların bir önemi yoktur. Aslında sosyalizm, solculuk, sosyal adalet ve hatta komünizm kelimelerinin, mefhumlarının tedavüle çıkmış olmasını memnunlukla karşılamak lâzımdır. Zira kim derse ki, bunların tabu sayıldığı devirlerde aksi kelimeler ve mefhumlar Türkiyede itibar kazanmamıştır, en masum fikirler komünistlikle damgalanmamıştır, hiç mütegallibe türememiştir ve XIX. Asır kapitalistinin kökü kurumuştur o ya yalan söylemektedir, ya da hep ayda yaşamıştır.

Peki ama, çalışan zümrelerin saadeti, bütün hakların sağlanması, toplumda batılı manasıyla eşitliğin hüküm sürmesi uğrunda çalıştıkları iddiasında olanlardan bazılarının kendilerini alamadıkları şu Amerika düşmanlığı ve yabancı sermaye aleyhtarlığı nedendir, lütfen söylenir mi? Bu, bir başka mutluluktur. Böylece, iyi niyetliler arasına katılmış değişik felsefe sevdalıları kendilerini açığa vurmakta ve toplum için ikaz zillerini elleriyle çalmaktadırlar.

Zira, kapitalist sisteme karşı olmak bir şeydir, bugünkü amerikan toplumunu dejenere saymak ve dolambaçlı yollardan sovyet sisteminin övgüsünü yapmak bir başka şeydir. Eğer Marylin Monroe'nun ölümünden fezanın fethi yarışında rusların ileri olmasına, ırk ayırımından Morrison şirketi hadisesine her konuda bütün kusur batılı demokratik düzene bulunursa bir netice almak imkanı hasıl olmaz. Her amerikalıyı Çirkin Amerikalı saymak değil, Çirkin Amerikalı konusunda hassas davranmak esastır. Hele, bizim durumumuzdaki her memleketin, köşeyi döndükten sonra aldığı yabancı sermayeyi kapitülasyonlarla karıştırmak, zihinlere bulantı vermeye kalkışmak, normal yollardan gelen her sermayenin araması tabii güveni imtiyaz diye göstermek ve "İstemiyoruz, almayalım, lanet olsun, kendimize vergi koyalım daha iyi" sayhalarıyla karşılamak pek ortodoks davranışlar değildir.

Ama bunun da üstüne çıkan, bizim dış politikamızda batılı olmamızı tenkit edip bize Tarafsız Bloku göstermektir.. Türkiyede aldı başında herkes ve her iktidar samimi surette görmekte, inanmaktadır ki bizim için selamet yolu milli hale gelmiş politikayı takip etmekten ibarettir. Zaten, bunun aksi bir yolu tutmaya hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği ziyadesiyle açık bir gerçektir.

Demek ki, o son derece faydalı bütün "Sosyal Adalet Edebiyatı" yanında, sevimli kuzey komşularımızın emrinde belirli kuvvetler de arz-ı endam etmekte ve fırsattan faydalanmaya bakmaktadırlar.

Durumu bilirsek, kıymet ölçülerimizi daha iyi kullanırız da.,

mak mecburiyetindedir- zaman kazanılmış olacaktır.

Yeni bir partinin kurulacağı haberi haftanın sonunda o kadar yavaşladı, o kadar duyulmaz oldu ki, bu meselenin en ateşli taraftarları bile konuşmaz oldular. Kamuran Evliyaoğlu haftanın sonunda bu konuda kendisine sorulan sualleri, laftan çok işaretlerle cevaplandırmayı uygun bulacak kadar kabuğuna çekildi. Turan Kapanlı meseleden zerre kadar bahsetmez oldu. Burhan ve Orhan Apaydına gelince etraflarında bu konuda konuşacak kimseyi bulamadılar.

C.H.P

Bir tarih dersi

Geride bıraktığımız haftanın ikinci yarısında perşembe günü, C. H. P. Grubunun cumartesi sabahı tekrar toplanacağı karara bağlandığında, hemen hemen bütün gözler, haftanın sonunda Meclise çevrildi. O gün Meclise Grubu merak ederek birşeyler öğrenmeğe giden emekli politikacılar gazeteciler, amatörler hayretlerini saklayamadılar. Zira hem Grup toplantısı vardı, hem de Meclis koridorlarında adeta in cin top oynuyordu. Toplantı ilân edilmemiş olsaydı kimsenin C. H. P. Grubunun toplantısına ihtimal vermesine imkân yoktu. Dakikalar, saatler geçti. Grup odasını gözleyenlerin canları sıkıldı. Kimisi ümidi kesip Meclisi terketti. Kimisi yemek yemek üzere lokantaya koştu. Kimi de ısrarlarına devam etti ve kapıdan ayrılmadı. Ama saat 15'e kadar C. H. P. Grup salonundan denilebilir ki bir tek kişi dışarı çıkmadı. Sadece bir ara yeni Grup İdare Kurulu üyesi Kenan Esenginle, Naci Yıldırım açlığa dayanamayıp lokantaya koştular. Ama onların çıkması da ne Grupta farkedildi, ne de fazlaca, bir şeyi değiştirdi.

Böylece, C. H. P. Meclis grubu seçimlerden bu yana en uzun ve en intizamlı toplantılarından birini yaptı. Toplantı, intizamı ve uzunluğu kadar da önemli cereyan etti. Mesele, C. H.P. nin genel politikasının müzakeresiydi. Milletvekilleri iyi hazırlanmışlar, Hükümet iyi hazırlanmış. Merkez İdare Kurulu iyi hazırlanmıştı. Kozlar açık oynandı, görüşmeler sert fakat Kaliteli oldu. Sonunda son üç aylık konuları toptan içine alan toplantıda karara bile varıldı. Karar, ortaya konan meseleleri Grup İdare Kurulu, Merkez İdare Kurulu ve Hükümete mensup Bakanların müştereken toplanarak kesinleştirmesi ve Meclis Grubuna arzı şeklinde

oldu. Böylece C.H.P. Meclis Grubunun aylardır yaptığı mücadele bir yönden kazanılmış oluyor, nihayet iktidar partisi uykudan uyanıyordu.

Meseleler

C.H. P. Meclis Grubunun meseleleri çeşitliydi. Birinci sırada, tatilden dönen milletvekillerinin teşkilâtla ilgili dertleri geliyordu. Bu derdin büyük kısmı "Partizan İdare" sloganı etrafında toplandı. C. H. P. li milletvekilleri bütün koalisyon partilerinin bu konuda aynı titizliği göstermediğini söylediler. Nadir Yavuzkan illerde partili olma imtiyazının diğer siyasi teşekküller tarafından kullanıldığından yakındı. Ali Erbek, kendinden evvel söz alan arkadaşına nazaran çok daha sert, çok daha açıktı. Güler yüzlü bir idarenin tesisinin gerektiğini ama bunun, dikkatle gerçekleştirilmesi lüzumunu 'söyledi. D. P. zamanının kartvizitleriyle hâlâ iş görüldüğünü söyleyince Grupta tasdik sesleri yükseldi. Hüdai Oral, milletvekili arkadaşının sözlerini müşahhas misalle izaha çalıştı. Oral, Koalisyon Hükümetinin Ulaştırma Bakanını misal olarak seçti ve Öçtenin tasarruflarında büyük ölçüde D. P. devrini hatırlatır hareketlerde bulunduğunu söyledi. Sivas Cer Atelyesinde Öçten tarafından gönderilen ehliyetsiz bir işçinin işe alınmayışı dolayısiyle, Bakanla Cer atelyesi sorumluları arasında çıkan ihtilâfı uzun uzun anlattı.

Bu arada, genç milletvekili, C. H. P. Merkez İdare Kurulunun ataletinden de bahsetti. Şükrü Koç, geçmiş devrin istismar edildiğinden şikâyetçi, Tedbirler Kanununun işlemediğinden davacıydı. Hele karşı taraf "İhtilâle karşı olanlar- basınının yayını, genç egeli milletvekilini, seçim bölgesi olan Aydında son derece müşkül durumda bırakmıştı. İki daktilo sahifelik yazılı konuşması aşağı yukarı bu hava içinde devam etti.

Kemali Beyazıt, kürsüye geldiğinde C. H. P. Grubunda hava sakin fakat her an patlamağa hazırdı. Beyazıt Merkez İdare Kurulunun faaliyetlerinden bahsederken genç milletvekillerinin sıralarından bir hayli mırıltılar yükseldi. Beyazıt yaz aylarının boşuna geçirilmediğini, gezilerle değerlendirildiğini ve kongrelerin Ekim sonunda biteceğini belirtti!

Hadiselere Bakış

İbret

Bundan tam bir yıl önce, AKİS'in 18 Eylül 1961 tarihli sayısında, Yassıadadaki hüküm tefhimi celsesinde hazır bulunan Metin Tokerin o anki intibalarını nakleden "İbret Levhası" adlı yazısı yayınlanmıştır. Aradan geçen bir yıl, o yazının şimdi bir defa daha, hem büyük dikkatle okunmasını inanılnaz derecede faydalı kılmaktadır. O tarihte konulan teşhis ve yapılan tahminin isabeti gerçekten şaşırtıcıdır. Bütün AKİS koleksiyonu, arabanın tekerleği kırılmadan önce D.P. nin ne oldum delisi büyüklerine doğru yolu en iyi niyetlerle gösteren bu çeşit ikazlarla doludur.

Bugün, çok tehlikeli yolda bir başka takım kendi arabasını uçuruma doğru sürüklemektedir. Tekerleğin kırılması bir yana, daha araba yola çıkmadan, seçimler yapılmadan gözler önüne serilmiş bu "ibret levhası" bari akılların başlara bu sefer devşirilmesine yarasa!..

Yassıadada, bu son gün, Biraz sonra, sabahtan beri önümüzde cereyan eden geçit resmi nihayete erecek ve biz, vapurumuza binip döneceğiz. Bir daha gelmemek üzere.. Şu, önümde oturan suçlu grubu da öyle. Onlar da, belki biraz sonra değil ama kısa bir müddet içinde derlenip toplanacaklar ve Adadan ayrılacaklar. Onlar da, bir daha gelmemek üzere.. Ama, ne dramatik şartlar altında. Zira şu sırada, monoton bir ses her birinin günah payına isabet eden cezayı ilân ediyor: 4 sene 2 ay, 5 sene, 6 sene, 7 sene, 10 sene, 15 sene Müebbet Hapis, Ölüm.. Arada "Beraat" lâfı da işitiliyor. Fakat o, öylesine az ki.. Hapishanelerde geçecek seneler, darağaçlarında bitecek ömürler. İnsan, ister istemez ürperiyor.

Bu tiplerden pek azının siması yabancı, Gergi bir takımının hatları yavaş yavaş hafızalardan silinmekte ama, gene de unutulmuş yayılmalarına imkan yok. Hele kendileriyle "unutulmaz şartlar" altında karşılaşmış veya her birinden "unutulmaz hatıralar" edinmiş olanların gözleri önünde bir mazi kolaylıkla canlanıveriyor. Onbir yıl geriye giden bir mazi.. 1950 Mayısının son günleri. Başkent heyecan içinde. Ancak filmlerde görülen cinsten tatlı bir bayram havası esiyor. Oteller, lokantalar, gazinolar, Meclis hep bu acemi, ama ne kadar sevimli ve iyi niyet dolu simalarla dolu. Yer yarılıp eskiler içine girmemişler, bir ihtilâl de olmamış Olan, sâdece bir seçim. Bir takım yenilmiş, bir başka takım yenmiş. Yenenler, yenilenlerin yerlerini alıyorlar. İşte, şimdi bir buğday tarlasını andırır şekilde ayakta, hafifçe sallanarak kendilerine ve arkadaşlarına verilen cezayı dinleyenler memleketlerinden, köselerinden gelip, başkentteki bu devr-i teslim muamelesinde bulunduktan sonradır ki vatan çapında şahsiyetler olarak hafızalarda yer etmişlerdir. Tıpkı, kulislerden gelen bir aktörün birden bire ramp ışıklarına çıkıvermesi gibi..

Spiker, cezaları okumakta devam ediyor: 4 sene 2 ay, 5 sene, 6 sene, 7 sene, 10 sene, 15 sene, Müebbet Hapis, ölüm.. Onbir yıl evvelki Mayıs ayının sonunda cereyan eden hâdisenin tıpatıp esinin şu önümüzdeki Ekim ayının sonunda gene başkentte tekrarlanacağını düşünmemenin ve titrememenin imkânı mı var? Gene oteller, gene lokantalar, gene gazinolar memleketlerinden, köşelerinden kalkıp gelecek yeni, yepyeni simalar-

İnönü dedi ki?

Beş buçuk saatlik yorucu Gruptan çıkan milletvekilleri kendilerini "ne oldu" diyenlere cevap verirken mübalağasız "İnönü dedi ki...." cümlesiyle söz başladılar. Hakikaten, dertler söylendikten sonra iki buçuk saate yakın bir konuşma yapan Başbakan, C. H. P. Gruplarının en önemli, siyasi hayatının da denilebilir ki son derece ilginç konuşmalarından birisini yaptı.

İnönü konuşmasını iki noktada topladı. Birinci nokta, Koalisyonun yürümesi, kuvvetli hükümet meselesidir. Başbakan bu konuda arkadaşlarına sağdan soldan gelen türlü fısıltılara kulak asmamalarını söylemiştir. Hükümetlerin kuvvetli hale gelebilmesi için gerekli bir zamanın geçmesi lüzumunu ve bu zaman içinde bazı işlerin yoluna konulması ihtiyacından bahsetmiştir. Milli Mücadele yıllarından sonra Türkiyedeki hükümetlerin geçirdiği istihaleleri anlatan Başbakan sözlerini rejimin istikrar bulması için, kuvvetli hükümetlere ihtiyacı olduğunu, bunun teminin de C. H. P. tarafından mümkün olacağını belirterek bitirmiştir.

İkinci nokta, Türkiyenin Doğusundaki bir hareketin önemidir. Başbakan Barzani olaylarının küçümsenmediğini söylemiş, Hükümetin bu konuda hassas olduğunu ifade etmiştir. Ama bunun büyük tehlike arzetmediğini de sözlerine ilaveden çekinmemiştir.

Bunun dışında, C. H. P. li gençlerin hassas oldukları bir noktaya temas eden Genel Başkan dürüst memur ihtiyacından ve Cumhuriyet Hükümetlerinin bu meseleyle oldum olası meşgul bulunduğundan bahsetmiştir. Hükümetle memur arasındaki münasebetleri karşılıklı itimada dayanan İnönü, konunun son derece önemli olduğunu söylemiştir.

Nihayet Genel Başkan, C. H P. nin yeni bir çalışma sistemine gittiğini, bunun gerektiğini belirtmiştir. Bu sistem rejimin korunmasıyla yakından ilgilidir.

Bir başka mesele

Bir gün arayla yapılan iki toplantıdan C. H. P. li milletvekilleri rahat ayrıldılar. Genç milletvekillerinin üzerinde durdukları noktalar kaale alınmıştır. Hele C. H. P. içinde siyasi nüfuzunu kullanarak menfâat temin edenlere karşı girişilen hareket büyük çapta memnuniyet yaratmıştı.

L e v h a s ı

la dolacak. Onların acemilikleri tecrübeli gözleri güldürecek, onların heyecanları, iyi niyetleri kalpleri ısıtacak. Yavaş yavaş alışacaklar, yavaş yavaş yerleşecekler ve memleketin mukadderatını ellerine alacaklar. Tıpkı onbir yıl önce banların yaptığı gibi, Kilit mevkilerine geçecekler, gündelik hayatlarımıza kadar tesir eden bir takım tasarruflarda bulanacaklar .

Bakıyorum da, an Sıtkı Yırcalı, Bir küçük şehir avukatı. Esat Budakoğlu da öyle. Şem'i Ergin. Dudakları titreşen, aldığı cezanın ağırlığı altında ezik. Osman Kavrakoğlu. O Mayıs ayından önce varlıklarından dahi pek dar çevrelerinin dışındakilerin habersiz bulunduğu insanlar. Samet Ağaoğlu: Basit bir ufak memur. Mükerrem Sarol: Bir kasaba doktoru. Kabiliyeti nedir, vasıflar, nedir, meriyetleri nedir, ahlakı nedir? Hepsi, hepsi meçhul. Milletin oyuyla gömüldüğü karanlıktan çıkmış, siyaset hayatımızın ön safında yer almış, sonra aynı milletin sillesini yiyerek nefret hisler! arasında bir Adaya tıkılmış insanlar.. Ya, yeni gelenlerin akıbeti de aynı olursa? Bu milletin çilesi hiç bitmeyecek midir?

Zira, hiç kimse şüphe etmesin. Ankaranın yeni sakinleri, önümüzdeki Ekim ayının sonundan itibaren otelleri, gazinoları, lokantaları dolduracak olanlar yeni yeni Sıtkı Yırcalılar, Esat Budakoğlular, Şem'i Ergünlerden başkaları olmayacaktır. Bu fırın bu ekmeği pişiriyor. Aralarından yeni yeni Osman Kavrakoğluların, Samet Ağaoğluların, Mukerrem Sarolların çıkacağını da bilmemiz lazım. O halde, tarih mutlaka tekerrür mü edecek?

Allahtan ki bu sualin cevabı hayırdır. Zira o Sıtkı Yırcalılar, o Esat Budakoğlular, o Şem'i Erginler ve Osman Kavrakoğlular, Samet Ağaoğlular, Mukerrem Sarollar hiç de böyle olmayabilirlerdi. Türk tarihinin şan ve şeref dolu bir sayfasını, iki muktedir, iyi niyet dolu liderin idaresinde yazabilirlerdi. Düşünüyorum da. Kayarda ve Mendereste, yahut ikisinden sadece birinde iyi niyetin. İdealistliğin, kendilerine dünyanın en harikulade kaderinin kapılarını açmış olan rejime, Demokrasiye inancın zerresi bulunsaydı D. P. Grupları o bildiğimiz Gruplar mı olurdu? Asla! On yıl içinde o iki lider şahsiyetleriyle bir takım insanları ellerine almışlar, yuğurmuşlar, bir başka biçime sokmuşlardır. Bizde Gruplar, kim ne derse desin, lider takımının kalıbına girmekten bugüne kadar kendilerini alamamışlardır, 1946 seçimleri gibi tadsız hatıralar dolu bir seçimle kurulan 1946-50 Meclisinin İnönünün sevkettiği istikamete gidebileceği hiç hayal edilebilir miydi? Ya, onun tam aksine, en demokratik tarzda kurulan ve Demokrasiyi pürüzsüz gerçekleştirsinler diye milletçe oraya gönderildiğini müdrik 1950-60 arası D. P. Grupları Bayar ve Menderesin tesirleri elmasa bu kadar sapıtabilir miydi? Liderler Grupları arzuladıkları yola itmekte, bizde asla müşkülata uğramadıkları içindir ki 1950 Mayısının sonunda başkenti dolduranlar, eğer liderleri adam çıksaydı veya kendileri adam çıkmayan liderlerini değiştirme gücünü gösterebilselerdi şüphesiz Türkiyenin de, kendilerinin de kaderi bambaşka olurdu

Ekim ayı sonunun gün ışığına çıkaracağı küçük şehir avukatları, kasaba doktorları, ufak memurlar için bunun ibret alınarak tarafı bulunmaz olur mu? Açıkca anlaşılmıştır ki bu topraklar üzerinde hiç bir lider memleketin geri kuvvetlerine dayansa veya dayandığını sansa da sağlam kuvvetlerin mukavemetini kıramıyor ve saatlerin yelkovanlarını ters istikamete çevirmeye muvaffak olamıyor. O halde, liderler için akıllılık, kendilerine tevdi edilen misyonun ne olduğuna evvelâ doğru bir teşhis koymak, sonra da ondan hiç, ama hiç inhiraf etmemektir. Demokrasi içinde Atatürk Devrimleri, Yassıadanın bir daha tekerrür etmemesinin pek basit formülü bu dört kelime içinde gizlidir. Lider sapıttı mı, Ekim ayının getireceği yeni başkent sakinleri için bir kurtuluş yolu vardır: Onun peşinden gitmek değil, kendilerini doğru yolda yürütecek adamı derhal bulmak, şoförü bir an dahi tereddüt etmeden arabadan uşağı itivermek.

Yassıadanın son günü, hatırıma gelen bunlar oldu.

Nüvit Yetkin
Taşa balta

Bu hareket tipik bir olayla C.H. P. Grubuna gelmiştir. Hareketin kahramanı Konya Milletvekili Fakih Özlendir. Özlen, Malatya Senatörü Nuvit Yetkinin avukatlığını yaptığı bir firmanın İller Bankasından büyük çapta menfaat temin ettiğini bildirmiş, bu konunun izah edilmesini Meclise verdiği bir önergeyle istemişti. Bu C. H. P. içinde büyücek gürültü koparmıştır. Yetkinin OTTAŞ şirketi vekili olarak ortaya çıkması, güç bir işi halletmesi türlü dedikodulara sebebiyet vermiştir. Özlen hareketinden dolayı parti disiplini yönünden tartaklanmıştır. Ama Özlenin önergeyi daha evvel Gruba verdiği, sonra Grup İdare Kurulunda bulunan Fakih Özfakihin "Bunu geri alsın, kendi pisliklerini de ortaya çıkarırız" demesi üzerine Meclise sunduğu bir vakıadır.

C. H. P. de bir grup, doğru veya yalan bu tip dedikodulara yol açan olaylar hakkında Genel Merkezin harekete geçmemesini hazmedememektedir.

Genel Merkezin Grupla müşterek hareketini sağlıyan bu haftanın iki toplantısı bu bakımdan partinin alt ve üst kademelerinde büyük memnuniyet uyandırdı. Bunda, A. P. nin tehlikeli tutumunun tesirini sezmemek mümkün değildir.

C. H. P. tekrar ses vermeye başlamanın arefesindedir ve her şey göstermektedir ki A. P. nin şamatacıları, yakın günlerde çok şımarıklığın burunlarından geldiğini görüp anlayacaklardır.

Zabıta

Kelin merhemi

Hadise bitirdiğimiz haftanın ortasında T.B.M.M. nin toplantı salonunda cereyan etti. O çarşamba günü Meclis, gündemindeki sözlü soruları görüşmeğe başlayacaktı ki, A.P. sıralarından hışımla fırlayan genç bir adam Başkandan gündem dışı söz istedi. Gündem dışı söz isteyen A.P. nin silahendazlarından -Osman Kavrakoğlu tipi- Kemal Bağcıoğluydu. Bağcıoğlu elinde yazılı bir metinle kürsüye ilerlerken, pek çalımlı bir hali vardı. Konuşmağa başlayınca mesele anlaşıldı. Bağcıoğlu bir kaç gün evvel Kuluda cereyan eden bir zabıta vakasını Meclis kürsüsüne getirmişti ve gayesi, pek kötü hazırlanmış metin çerçevesi içinde polemiğe girişmekti. Üstelik konu olarak da Atatürkü seçmişti. Bağcıoğlu sözlerine:

"— Atatürkün büstüne bir tecavüz vuku bulmuştur. Bu tel'in edilmelidir" diyerek başladı ve sonra cümleleri orasından burasından kıvırarak meseleyi bir noktaya getirdi. Kuluda kaymakam vekilinin bahçesinde vukubulan hadisenin müsebbipleri C.H.P. lilerdi! Bunun için de

Haydar Tunçkanat
Suçlu kim

Fakih Özlen
Doğru söyleyeni...

Bağcıoğlunun büyük Atatürkçü damarı kabarmış ve kürsüye fırlamıştı. Bağcıoğlu tecavüz zanlısının hakim kararıyla elini kolunu sallayarak gezdiğinden bahsetti ve sonra:

"— Bu tecavüzde bulunan bir C. H.P. li değil de babam bile olsa, ayni sözleri söylerdim" diye sözlerine kuvvet verdi.

Bağcıoğlunun sözleri C.H.P. sıralarında mutedil bir dalgalanmağa sebep oldu- Taşkınlık olmadı ama, kızgınlık arttı. Bu arada heyecanlı Nurettin Özdemir yerinden hışımla fırladı ve kürsüye doğru ilerlerken:

"— Sen Türk hakimini töhmet altında bırakıyorsun. Onu sahtekârlıkla itham ediyorsun. Sahtekâr sensin! Bunu istediğin zaman ispat edebilirim" diye bağırdı. Sonra bağırmakla kalmadı ve zabıt tutmakla meşgul kâtiplere yaklaşarak sözlerinin zapta geçmesini istedi. Nitekim Özdemirin sözleri zapta o an için geçirildi. Fakat celse dağılınca Bağcıoğlunun idare âmirlerine vaki ricası ve Özdemirin de muvafakati üzerine sözler zabıtlardan çıkarıldı.

Özdemirin fevri hareketlerinden sonra -bu hareket, C.H.P. lilerce de takbih olundu- C.H.P. Grubu adına Fakih Özfakih söz istedi. C.H.P Grubunun o anki temayülü, A.P. nin bu yersiz ve lüzumsuz salvosunu bir fiske darbesiyle yerle bir etmekti. Bu-

nun için C.H.P. nin laf makineleri pek müdahele etmediler. Fakih Özfakih sözlerine:

"— İlk defa C.H.P. ile A.P. yi aynı fikirde görüyoruz" diyerek alayla başladı. Sonra meselenin etrafında dolaşarak pek insicamlı olmayan bir konuşma yaptı. Nitekim bazı C.H.P. liler "keşke bir Baykam konuşsaydı" diye hayıflandılar. Fakat Özfakih sonunda toparlandı ve:

"— Böyle âdi bir zabıta vakasını bahane ederek Atatürk savunuculuğu yapılmaz. Atatürkçü olmak onun fikirlerini benimsemekle mümkündür" diyerek ana fikri özetledi. A.P. li sıralardan yaygara yükseldi ama aldırış eden olmadı. Özfakihden sonra ise, Bağcıoğlu söz istedi. Başkan bu talebi oylamaya tabi tuttu. Neticede 68'e karşı 64 oyla Bağcıoğlunun bir kere daha kürsüde boy göstermek isteği reddedildi. Zira Anayasa, adalete intikal etmiş hadiselerin Meclis kürsülerinde söz konusu edilmesini men etmektedir.

İşin esası

Bağcıoğlunun son derece trajik bir hava içinde Meclis kürsüsüne çıkarttığı Kulu olayı aslında âdi bir zabıta vakasından öteye geçmemektedir. Nitekim bitirdiğimiz haftanın sonunda C.H.P. li Zeki Baltacıoğlu, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu ve Fakih Özfakihden ibaret bir inceleme kurulu Kurula gidip meseleyi yerinde tetkik etmiş ve raporunu C.H.P. Genel Merkezine vermiştir.

Hadise, Eylül ayının 9. günü Kulu Kaymakam vekilinin bahçesinde, cereyan etmiştir. Acaip kaymakam vekili o gün -kendi ifadesine göre- 9.30 da bahçesinde bazı gürültüler duymuş ve kapısının anahtar deliğinden bahçeye bakınca dr. büst kırma olayının zanlısı Abdullah Peki bir başka bisikletli şahısla münakaşa ederken görmüştür. Dışardakiler uzaklaşınca Kaymakam vekili bahçeye fırlamış ve bahçesinde büst parçaları ve mahut mektupla -"Siz Menderesi öldürdünüz, biz de İnönüyü öldüreceğiz" edebiyatı- karşılaşmıştır. Tedbirli Kaymakam, evinde bir müddet düşünmüş ve ancak saat 14 de meseleyi zabıtaya intikal ettirerek Pekin tevkifini istemiştir! Kaymakamın tedbirliliği o derece ileri gitmiştir ki saat 9.30 da cereyan eden bir olayın zanlısı hakkındaki ihbar, savcılığa ancak o gece saat 22 de yapılabilmiştir. 22 de yapılan sorguda, ise Peke sorulan "Kim yaptı bu işi?" suali cevapsız kalmıştır. Nitekim bir müddet sonra da Abdullah. Pek, delil kifayetsizliği sebebiyle serbest bırakılmıştır.

Kemal Bağcıoğlu
Bardak fırtınacısı

Kaymakam vekili ise hemen ertesi günü rapor alarak kasabayı terk etmiştir. Nitekim, Kuluya giden A.P. heyeti de Kaymakam vekili Erol Gökbörk ile konulmak imkanı bulamamış, fakat onun yakın dostları bulunan A.P. li Baran ailesinden malûmat almıştır.

C.H.P. li inceleme kurulunun ilk dikkatini çeken Kaymakam vekilinin mantığa pek uygun olmayan ifadesi oldu. Kaymakam vekilinin evi bir bahçe içindedir ve her tarafa penceresi bulunmaktadır. Görüş sahası böyle geniş olan bir binadan dışarıyı görmek için anahtar deliğinden bakmağa ne lüzum vardır? Bu, anlaşılamadı. Sonra, Kaymakam vekili Gökbörk bu derece mühim bir olayı neden hemen savcılığa intikal ettirmemiş ve gece yarılarına kadar düşünmeyi uygun bulmuştur? Bütün bunlar kim tarafından hazırlanmış olursa olsun komplonun son derece çocukça sahneye konduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kala kala, A.P. lilerin bir iddiası kalmaktadır. Abdullah Pekin, C. H. P. ilçe teşkilâtında vazifeli olduğu iddiası. Halbuki Pek, bir C.H.P. sempatizanı olmuş, fakat hiç bir zaman partide vazife almamıştır. Üstelik şahitler, Pekin kaymakamın ifade ettiği saatlerde hadise mahalline pek yakın bir kahvede oturmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Bilinen, Kaymakam ile Pek arasında şahsi husumetten ibarettir.

Haftanın sonunda ilgili Bakanlıklar meselenin her bakımdan üzerine eğildiler. Fakat bu arada partiyi kaybeden A.P. ve onun Anayasa hükmünü unutmuş talihsiz sözcüsü Kemal Bağcıoğlu oldu. Şimdi Kuluda herkes bu garip oyunun altında yatan maksadı bilmekte ve için için gülmektedir. Kaymakam vekilinden ise tek bir ses, tek bir nefes yoktur...

Her büro ve ticarethane icin...
2
FACIT
harikası!
FACIT
H95-6
Kollu TOPLAMA makinesi
Tekmil toplama-çıkarma işleriniz için sağlam, zarif, hafif ve bilhassa ucuz bir makinedir. 1 sene garantilidir. Fiatı: TL. 975.-
Para çekmeceli model mükemmel bir yazar kasası vazifesi görür.
Fiatı: TL. 1170.-
FACIT C1-13
Kollu HESAP makinesi
4 ameliyeli FACİT C1-13 tekmil hesap işlerinizi en rahat, en emin ve en kolay şekilde halleder.
1 sene garantilidir.
Fiatı: TL. 1950.-
FACIT
FACIT
Eli Burla
ve Ortakları
Voyvoda Cad. 52 Galata, İstanbul 49 17 66
AKİS — 500

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Piyasa

Alaeddinin lâmbası

Geçen haftanın ortasında, İstanbulun itibarlı Cumhuriyetinde yayınlanan bir anketin neticesi çok çevrenin homurtusuna yol açtı. D.P. nin enflasyon zenginleri tarafından beslenen ceridelerden kalem oynatan ve marifetleri eskiden hâdiseleri pembe, şimdi kara göstermek olan kimseler atıp tutmaktan kendilerini alamadılar. Ankete cevap verenler de kimlermiş, bunların selahiyet dereceleri neymiş, kimi temsil ediyorlarmış, ne işle meşgulmuşlar? Homurtuya sebep, ciddi Cumhuriyetin anketinden piyasada işlerin iyiye doğru gittiğinin anlaşılmasıdır. Kendilerine sual sorulanlardan kahir bir ekseriyet -yüzde 69- işlerin açıldığını bildirdiler. İşlerin kötüye gittiğini söyleyenler ise yüzde 26'dan ibaret kaldı. Sadece yüzde 5'tir ki bir fikri bulunmadığını belirtti. Suni bir karamsarlık havasını devam ettirmek suretiyle isleri sahiden kötüye götüreceklerini sananlar ve bu kanıda olduklarından dolayı o istikamette var kuvvetleriyle çalışanlar bir anda sudan çıkmış balığa döndüler ve ankette isim zikredilmemiş olması dalına tutunmaya çalıştılar.

Halbuki haftanın sonunda, İstanbul Ticaret Odası ve Odalar Birliği Başkanı Behçet . Osmanağaoğlu İstanbuldaki AKİS muhabirine "piyasada durum iyiye doğru gitmektedir" demekte tereddüt etmedi.

Ziyadesiyle meşgul Osmanağaoğlu, bu düşüncesini, teyid etmek için piyasaya arzedilen malların kolayca alıcı bulduğunu, ticaretin canlanmış olduğunu, hatta bazı inşaat malzemesinin -demir, çimento, fayans- talep çokluğu karşısında karşılanamadığını ifade etti. Bundan çıkan sonuç, özel sektör yatırımlarından seri bir hareketlenmenin mevcut olduğudur. Vade ile mal satılan Anadolu tüccarının çoğunun bonolarının protestolu olması yüzünden ortaya çıkan sun'i darlık, Osmanağaoğlunun belirttiğine göre giderilme yolundadır. Protestolu bonoların sayısında belirli bir azalma müşahade edilmektedir. Bununla birlikte tabiatiyle yapılması gereken çok şey vardır ve büyük sarsıntılar geçirmiş olan iktisadi bünyenin tam sıhhate kavuşması ancak bu tedbirlerin alınması ile mümkündür. Bu tehirlerin başında, ticaret erbabının kronik hale gelmiş "İcra İflas Kanununun tadili" talebi yer almaktadır. Bu husus Başbakan İsmet İnönünün yılbaşında İstanbulda yaptığı temaslarda da kendisine açıklanmış ve İnönüden vaad alınmıştır. Ancak Büyük Millet Meclisinin tatille girmesi yüzünden geciken bu tâdil tasarısının öncelikle gündeme alınıp görüşülmesinde -namuslu tüccarın tabiriyle -sayısız milli menfaat" vardır. Zira istenen tadil, dürüst olmayan ticaret erbabına mevcut kanunun verdiği primdir,

Cumhuriyet Gazetesindeki anketin neticesi
Vur "Abalı"ya

Tarımın meseleleri

Bunun yanında Piyasanın bütün sektörleri ile ahenkli ve sıhhatli bir şekilde çalışabilmesi için, sistemin temeline taalluk eden ana meselelerin mevcudiyeti su götürmez bir gerçektir. Menderesin suni iş hacmi yaratılması yoluyla sahte bir refahı hedef tutan politikası, artık bugün Kongoda bile tatbik edilmemekte olduğundan bütün iş plâna kalmıştır. İstihsalde bir denge ve istikrar henüz mevcut değildir. Bunun sebebi Menderes ve etrafının takip ettiği istikrarsızı iktisat politikası ve fiyatlara yapılan devamlı müdahalelerdir. Bu, bilhassa ziraat sektöründe görülmüştür. Ziraat müstahsilinin istihsal ettiği ürünü değer fiyatının altında satmaya mecbur edilmesi, müstahsili başka ürünler ekmeye mecbur etmiş ve istihsal dengesizliği meydana çıkmıştır. İstanbul Ticaret Borsasının Umumi Kâtibi Enver Güçlüye göre, zirai istihsalde bu muvazeneyi sağlamak için "fiyatlara müdahale edilmezlik" prensibinden başka "zaruri gıda ve ihtiyaç maddeleri ile belli başlı ihraç mallarının fiyatları istihsal maliyetinin altına düştüğü takdirde bunların devletçe himayesi de şart"tır.

İkinci mesele, ihracatın arttırılmasıdır. Liberal bir ihracat rejiminin tatbiki ile fuzuli formalitelerin ve tahditlerin kaldırılması şart koşulmaktadır. Tabii bu arada ihracatçıya yeterli ve kolaylıkla kullanılabilmesi mümkün kredi temini, başlıca problem olmakta devam etmektedir. İstanbul Ticaret Borsası Umumi Katibi Enver Güçlü İstanbuldaki AKİS muhabirine aynen şöyle demiştir:

"— Bütün bunlardan başka, ser-

best dolar sahası haricinde kalan memleketlerle yapılan anlaşmalarda rekabete meydan verecek hususlara yer verilmemesi lâzımdır. Resmi döviz fiyatları ile serbest piyasadaki döviz fiyatları arasındaki farkın kalkması Batı ülkeleri ve bilhassa Müşterek Pazarla olan münasebetlerimiz bakımından önemlidir. Son ihracat rejimi ve 17 saydı Türk parasını koruma kararında bu yola müteveccih yenilikler ve hükümet icraatı memnunlukla karşılanmaktadır. Dış münasebetlerimiz dikkate alınmak sureti ile yeni bir istikamete tevcih edilmiş bulunan dış ticaret rejimi ve para siyasetimiz tatbikatı maksada uygun devam ettiği takdirde kısa zamanda dış ticaret açığımızın kapanacağına, Türk Parasının lâyık olduğu değeri iktisab ederek istikrar bulacağına inanmaktayız. Döviz alım satım hakkındaki karar, bu inancın garantisi olarak görülmekte ve takdir ile karşılanmaktadır".

Açıklanan plân karşısında

Devlet Plânlama Teşkilatı tarafından hazırlanan 5 yıllık kalkınma plânının açıklanması da özel teşebbüs tarafından büyük bir memnunlukla karşılanmıştır. İş çevrelerindeki aklıbaşında tüccar, şimdilik tahditte ithalat rejiminin devamı, ihracatta ise liberal bir rejimin tatbikine gidilmiş olmasını "memleket menfaatine uygun" şekilde mütalâa ettiklerini söylemekten çekinmemektedirler. Plânın en önemli faktörü olan psikolojik unsurun, İş çevrelerinde, sarsılmış olan itimad ve emniyetin yeniden teessüsüne büyük ölçüde yardım edeceği herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak dikkati çeken bir nokta, bu planın uygulanmasında politikacıların göstereceği basirettir. Osmanağaoğlunun deyimi ile "politik dırdırların" son bulması şarttır,

Piyasadaki gelişmenin bir başka yönden salaha doğru gidişinin belirtisi, Milli Korunma Kanununun kaldırılması ile başlamıştır. Milli Korunma Kanunu ile bütün ciroların Ticaret Borsası tekeli ile yürütülmesi, 1959 yılında ciro hacminin en yüksek noktasına yükselmesine sebep olmuştur. 1959 yılında 1 milyar 560 milyon olan umumi ciro hacmi, 1960 yılında 1 milyar 400 milyon, 1961 yılında ise 1 milyar 368 milyon Türk lirasına düşmüştür. Ancak bu düşmede, Ticaret Borsasından 'ciro monopolünün kaldırılmasının büyük payı olduğu bilinmektedir. Bununla beraber, bir borsa uzmanının söylediğime göre "Şayet piyasada gerçek bir durgunluk olsa idi, ciro hacminin, Milli Korunma Kanununun yürürlükte olduğu samandan çok daha düşük bir seviyede" olması gerekmektedir. Milli Korunma Kanununun kaldırılmış olmasına rağmen, aradaki düşüş farkının az olması, bunu göstermektedir. Bu yılın ilk altı ayındaki mecmu ciro hacmi 1 milyar 400 milyon Türk lirası seviyesindedir. Bu rakamın bu yıl değilse bile, 1968 yılında, Milli Korunma Kanununun yürürlükte olduğu konjonktürdeki seviyeyi bulmasını hiç kimse yadırgamıyacaktır. Nitekim bir kurt borsacı, bu rakamların ifade ettiği mânayı şöyle özetlemiştir:

"— İşler iyiye doğru gidiyor"

Nitekim, aynı günlerde aynı Cum-

"Yeni Nizam"

Bir malın kilosu, piyasada 10 liradır. Bu mal, "Tahsis" usulüyle kilosu 1 liradan satılmaktadır. Bunun manası şudur: Bir adama 19 ton tahsis yaptın mı cebine açıktan 90 bin lira koydun demektir.

Doların piyasada kıymeti 15 liradır. Lisans aldın mı, 2.82 den temin kabildir. Bunun manası şudur: 1 milyon liralık transfer, cebe konan 4 milyon lira demektir.

Bu çeşit işler, Türkiyede bir daha açılmayacaktır. Her halde, bugünkü iktidarın tutumu bu çeşit işleri açacak tutum değildir. Şimdi, bunu görüp "İşler berbat. Yandık, bittik. Batıyoruz. Ticaret diye bir şey kalmadı" feryadını basmak pek âlâ anlaşılır bir davranıştır. Bir kalemde çok para kazananlar, çalışmadan servet elde edenler, kanuni olmasına kanuni ama her halde meşru sayılmayacak tarzda İktisapta bulunanlar -kılıfı rejim bizzat hazırlamıştır, haksız iktisap sanıkları şimdi onun için gümbür gümbür beraat etmektedirler, yoksa on yılda 20 milyon lira alın teriyle kazanılırmıymış- başlarını iki ellerinin arasına alıp bir süre döğüneceklerdir.

Ama, daha akıllıca bir başka davranış vardır. Her memlekette herkesin yaptığını yapmak, çalışmak ve kazanmak! Bugün Türkiyede, iş adamları için ne kadar çalışılırsa o kadar kazanma imkânının bulunduğu gözle görülen bir gerçek haline gelmiştir. Hâdiselerin tabiatı icabı olan güvensizlik hissi ve kötü psikolojik unsurlar gittikçe azalmakta, buna mukabil iş hacmi artmaktadır.

Böylece mesele, bir adaptasyon meselesi haline gelmiştir. Yeni şartlan, yeni ticaret nizamını kabul edenler faaliyete koyulmuşlardır bile. Esen iyi hava, onların eseridir. Başka çıkar yol, başka ümit bulunmadığı daha kuvvetle belli oldukça kendilerini bugüne ayarlayacaklar daha çoğalacaklar ve Görülmemiş Kalkınma Devrinin her mahallede 15 milyoner yetiştirme çağını unutacaklardır.

Bunu beklerken Hükümetin yapacağı, şimdi yapmaya başladığı gibi, çalışmak ve normal kazanmak isteyenlere bunun imkânlarını sağlamaktır. Mevzuat bakımından sağlamak, yatırım bakımından sağlamak, kredi bakımından sağlamak.. Çürük çarık gemilerle ler, ya batarlar. Bu, biraz baht, biraz da maharet işidir, açık denizlerde balık avlamaya çıkanlar ya geri döner. Aynı şekilde, kırtipil sermayelerle servet vurgununa çıkanlar içinde de batmak şaşılacak akibet olmayacaktır. Ava gidenin her zaman avlamadığını, bazen de avlandığını hatırdan uzak tutmamak lâzımdır. Serbest teşebbüsün rekabete dayanan mayınlı tarlasında, bu cılız otları suni şekilde beslemek için her halde eski devre geri dönülmeyecektir.

Piyasanın açılmakta olduğunu söyleyenlerle, işlerin berbat hali muhafaza ettiğini ileri sürenler değişik açıdan baktıkları için değişik manzara görmektedirler. Kusuru manzarada arayacak yerde açılarını değiştirseler ve hizaya gelseler onların da homurtuları son bulacaktır.

Behçet Osmanağaoğlu konuşuyor
"Al sana, isim!"

huriyet gazetesinin birinci sayfasında çıkan bir "tekzip - tavzih haberi", bunu gösterdi. Tavzih İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanlığından gelmişti ve son derece nazik bir ifade taşıyordu. Bunda 5590 sayılı kanun gereğince Ticaret Odasına aidatlarını ödemeyen tüccarın aidat borçlarının "icra marifetiyle" tahsil edildiği bildiriliyor, fakat Cumhuriyetin bir yanlışı düzeltiliyordu. Bunların sayısı Cumhuriyetin belirttiği ölçüde değildi. Nitekim 1962 yılı içinde icraya verilen tüccarın sayısı 3.000 değil, sadece 841'di ve alacak tutarı ise aidat borcu olarak 160.601.13 Türk lirası idi. Tavzih, Cumhuriyetin birinci sayfasında "Ticaret Odasına aidatlarını ödemeyen tacir sayısı çok az" şeklinde çıktı.

...ve ötekiler

Bununla beraber, namuslu tüccar ve iş adamının yanısıra, "Devri Sabık"ın bulanık suda balık avcıları, sinsi bir memnuniyetsizliği yaymakta devam etmektedirler. Her mahallede bir milyoner politikasının şampiyonlarınca başarı ile yürütülen sun'i iş hacminin ortaya çıkardığı bir kısım kapkaççı, eski günlere hasret türküsünü söylemektedirler. Enflasyon konjontürünün "para bolluğu, mal azlığı ve döviz ucuzluğu" üçgeni içindeki suni iş hacmi, oturdukları yerde bir ithal lisansı ile binlerce lira kazanan yeni zenginler türemesine sebep olmuştur. Plânlı kalkınma şuurunun yerleştiği yeni sistem içinde, bal tutan parmakları yalamak imkânından mahrum kalanlar, ilk hedef olarak "Plân" fikrini sabote etmeye çalışmaktadırlar. Eski günlere hasret içinde "piyasa durgunluğu" variyasyonunu yapanlara en iyi cevabı bizzat Behçet Osmanağaoğlu vermiştir. Osmanağaoğlu AKİS muhabirine, bu konuda şu cümle ile mukabelede bulunmuştur:

"— Piyasada durgunluk, bu devrin yarattığı bir durum değildir. Şayet 27 Mayıs ihtilâli olmasaydı, aynı durgunluk korkunç bir kriz halinde bugün mevcut olacaktı."

İstanbulda iş çevrelerinin en kesif olduğu bölgelerde, "piyasa durgun" sloganını işleyenleri umutsuzluğa sevkedecek derecede hareketli günlerin başladığı, görmeyen gözleri açacak derecede barizdir. Karaköyde, Bankalar caddesinde, Kapalıçarşıda, Eminönünde, Mahmutpaşada, Tahtakalede, Beyoğlundaki mağaza, dükkan, yazıhane ve iş hanlarında "sinek avladıklarını" söyleyen tüccar ve iş adamları, şimdi başlarını kaşıyacak vakti güç bulduklarını itiraf etmektedirler. İthalatçısından, Mahmutpaşadaki işportacısına kadar, herkesin yüzünü daha da güldürecek himaye tedbirleri ile durum günden güne düzelmekte ve bünye sıhhate kavuşmaktadır. Tabii bu, "Alaeddin'in sihirli lâmbası"ndan değil plânlı, rasyonel bir kalkınmadan beklenmektedir.

Gecekondular

İş insafa kaldı

Geride bıraktığımız haftanın ortasında çarşamba günü Başbakanlıktaki odasında Başbakan Yardımcısı Ekrem Alicanı görenler, bu sakin tabiatlı politikacının hafifçe sinirli olduğunu farkettiler. Alicanın nadiren sinirlendiğini bilenler 1 numaralı Yardımcının kafasında önem li bir meseleyi ölçüp biçtiğini anladılar. Alican, saat 11.25 sıralarında Özel Kalem Müdürüne Ankara Valisi Nuri Teomanı aramasını söyledi. Numaralar çevrilip Vali Başbakan Yardımcısına bağlandığında, Alicanın üzerinden sinirli hal kalkmamıştı. Ancak, Vali ile aralarında muhavere devam ettikçe Başbakan Yardımcısının hatlarının yumuşadığı, telefona kapattağında da tamamen sükunet bulduğa dikkatli gözlerden kaçmadı.

Alican, Vali Teomana Çin-çin bağlarındaki gecekonduların yıktırılması meselesiyle ilgili olarak telefon etmişti. Birkaç dakika evvel ayakları çıplak, kıyafetleri fazla pejmürde bir halk topluluğu Başbakanlığın önüne Anayasanın kendilerine tanıdığı hakka sığınarak gelmişler ve bir sessiz yürüyüşle karşı karşıya bulundukları durumu protesto etmişlerdi. Gelenler başkentin gecekondu sâkinlerinin Çin-çin bağlarında oturanlarıydı. Yüzlerce gecekondu sikini evlerinin yıktırılması tehdidiyle karşı karşıyaydı. Belediye, evlerin birkaçını daha yıkmış, sonra yıkımı durdurmuştu. Ama bugün yarın yeniden yıktırılması ihtimali mevcuttu. Çin-çin bağları sakinleri Alicandan şefaat talebinde bulunuyorlardı.

Telefonda Alican Vali Teomana sordu:

"— Niçin gecekonduları yıktırıyorsunuz?"

Vali Teoman karşıdan sükunetle cevap verdi:

"— Efendim yıkım işini durdurduk. Ama ortada halli gereken bir mesele var ki oldukça önemli. Size gelenlerin gecekondularının bulunduğu arazi şahıs malıdır. Mal sahibi açtığı dâvayla yıkım için karar almıştır. Yıkım olmazsa arazisinin parasını istemektedir. 6180 numaralı kanun sorumlu belediyeleri yıkı ma zorlamaktadır. Bu bakımdan biz biraz güç durumda kaldık. Şimdiye kadar durumu idare edebildik, ama karşı taraf ağır bastırıyor.."

Alican birkaç saniye düşündü. Sonra Vali Teomanı haklı görmüş olacak ki sordu:

"— Peki ne düşünüyorsunuz? Yıktıracak mısınız?"

Ankara Valisi gülümseyerek cevap verdi:

"— Şimdilik gene işi idare edebileceğiz. Bir sonuca bağlamak için uğraşıyoruz. Ama yıkım işini bir müddet daha durdurduk."

Telefonlar karşılıklı kapandıktan sonra iki taraf da rahat birer nefes aldı. Alican kendisini ziyaret eden gecekonduculara endişeye mahal olmadığını bildirdi ve günlük işlerine daldı.

Büyük problem

İşin aslına bakılırsa durum son derece naziktir. Hele Ankara Valisi Teomanın durumu bir hayli güçtür. Sorumlu kişi olarak Vali ve Belediye Başkanı Teoman, kanunun icap ettirdiği şekilde meseleyi, sonuçlandırmak durumundadır. Ama sosyal hayat yönünden halk taraftarı idareci Teomanın hareket şekli başka olmaktadır. Teoman, gecekondu sakinlerini mal sahibiyle uzlaştırmak istemektedir. Zira Çin-çin bağlarındaki arazinin sahibi bütün gücüyle Belediyeye yüklenmekte ve arazisinin metre karesi için 30 lira istemektedir. Gecekondu sakinleri için bu büyük paradır. Vali Teoman gecekonduculari metre kare için 10 lira vermeğe razı etmiştir. Üstelik işin doğrusu aranırsa o civardaki arazinin fiatı da bunun üzerinde değildir. Vali Teoman, karışıklıkları önlemek ve fakir halk tabakasının ezilmesine mani olmak amacıyla arazi sahibini iknaya çalışmaktadır.

Cemile Alayeli ismindeki arazi sahibi hanım bütün ısrarlara rağmen fiat olarak istediği 30 liradan geri dönmemektedir. 10 liradan arazisini sattığı taktirde eline 5 milyon liraya yakın bir meblağ geçeceği ve bu paranın kendisine kolaylıkla ödeneceği söylenildiği halde bayan Alayeli Nuh'a bir türlü peygamber dememektedir.

İşte, Vali Teomanın bugünlerde birinci derecede uğraştığı mesele bayan Alayelinin ikna edilmesidir. Böylelikle Belediye de, Bayan Alayeli de, gecekondu sakinleri de pek rahat edeceklerdir. Zira Vali Teoman Belediye arsalarında bulunan gecekonduların durumunu halletmiş gibidir. Ankarada kısa bir zamanda gecekondu hikâyesi ortadan kalkabilecektir.

Davanın çözümü

Türkiyede büyük şehirlere vali tayin edilen her kişinin ilk karşı karşıya kaldığı problem gecekondu problemidir. Vali Teoman da kendisinden evvelkiler gibi makamına oturur oturman karşısına bu dava bir dev misüllü çıkmıştır. İhtilalin Valisinin geçmiş devrin idarecileri gibi meseleleri halletme imkanı olmadığından Teoman, cidden zor durumdadır.

Nuri Teoman
Kel baş - Şimşir tarak

Başkentte gecekondu meselesi, Nevzat Tandoğanın Valiliği devrinde ortaya çıkmış ve bir çığ gibi gelişmiştir. Daha sonraları başkentin genişlemesinin muntazam bir imar planı bulunmadığından ipin ucu birden kaçırılıvermiştir. Dâva köylerden şehre akın davasıdır. Büyük şehirlere iş aramak üzere gelen vatandaşların is bulduktan sonra ucuz mesken bulamamaları mantar misüllü küçük evlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Büyük çoğunluğu Hazine ve Belediyenin arsalarına kurulu olan gecekonduların bugünkü sayısı 70 bin civarındadır. Bir devirde oy kaygusuyla buralara verilen elektrik ve su, meseleyi bir parça daha içinden çıkılmaz hale sokmuş, yerleşenlerin bir plân dairesinde, bulundukları yerlerden başka yere naklini güçleştirmiştir. Su ve elektriğin gelmesiyle halkın gecekondu semtlerine akını fazlalaşmış, hatta bazı açıkgözler buralarla birkaç katlı küçük apartmanlar bile inşa ettirmişlerdir.

Gecekondu sakinleri Başbakanlık önünde
Bir devrin mirası

Bulunan formül

Vali Teoman, gecekondu davasının hallini uzun tetkiklerden sonra şöyle formüle etti:

1 — Evvelâ gecekondu bölgelerinin imar planı ele alındı ve geçtiği-iz Haziran ayı içinde plân tamamlandı.

2 — Plândan sonra bu bölgelerde tedricen yol ve buna paralel elektrik, su işinin halli ele alındı.

3 — Böylece imar plânına göre bina inşaasına elverişli hale getirilen bölgelerde yeni binaların inşaasına başlanıldı.

İlk olarak Etlik semtinden işe girişildi. Etlikte beş yüz binanın inşaatına birkaç haftaya kadar başlanacaktır. Böylece yavaş yavaş, Keçiören, Altındağ, Yenidoğan, Çınçın bağları, Gülveren, Topraklık, İncesu ve Çankayaya çıkılacak, bir yarım ay tamamlanacaktır. Yarım ayın içine isabet eden bölgelerde inşa edilecek binalar, gecekondu sakinlerine bilinen bir sıraya göre taksim edilecektir.

İşin finansmanı da düşünülmüştür. "Belediye kendisine düşeni hem kolay, hem vatandaşı sıkıntıya sokmadan halletmektedir, Belediyenin arsalarını fuzuli olarak işgal edenlerden 3 yıllık bedel olarak her yıl için metre kare başına 1 veya 1 buçuk lira işgaliye kirası alınacaktır. Bu kiranın getireceği meblağ aşağı yukarı 90 bin lira kadardır. Gerçi bu kira sembolik olmaktan ileri gidememektedir. Zira sadece Etlikteki yolun yapımında 150 bin lira masraf edilmiştir. Belediye bu meselenin halli için kesesinden 5 milyon lira harcamayı göze almış ve bu fon ayrılmıştır.

Ayrıca başkent için İmar ve İskan Bakanlığının vaad ettiği 8 milyon liralık bir meblağ da bulunmaktadır. Böylece Vali Teomanın elinde "Gecekondu Dâvası" için sarfedebileceği 13 milyon liralık bir para bulunacaktır.

Bu parayla plânlanan sahalar üzerinde tek tip evler inşa edilecektir. Evlerin fiatı 15 bin lira civarındadır. 15 bin liralık evler Gecekondu sahiplerine verilecektir.

Evlerin dağıtımı oldukça iyi şartlar içinde yapılmaktadır. Gecekondu sakinleri satın alacakları meskenler için borçlanacakları paraya faiz ödemiyereklerdir. Ayrıca borçlan takside bağlanacak ve kendilerine ödeme süresi olarak 5 ilâ 10 yıllık bir müddet tanınacaktır,

Herşeyin yerli yerine konulması biraz zaman meselesidir. Güçlükler, belediyeye veya hazineye ait olmayan arsalarda yapılan gecekondulardan çıkmaktadır. Belediye, evlerin dağıtımında bunu da gözönüne alacak ve mal sahiplerinin zararlarını mümkün mertebe azaltmayı Bağlıyacaktır.

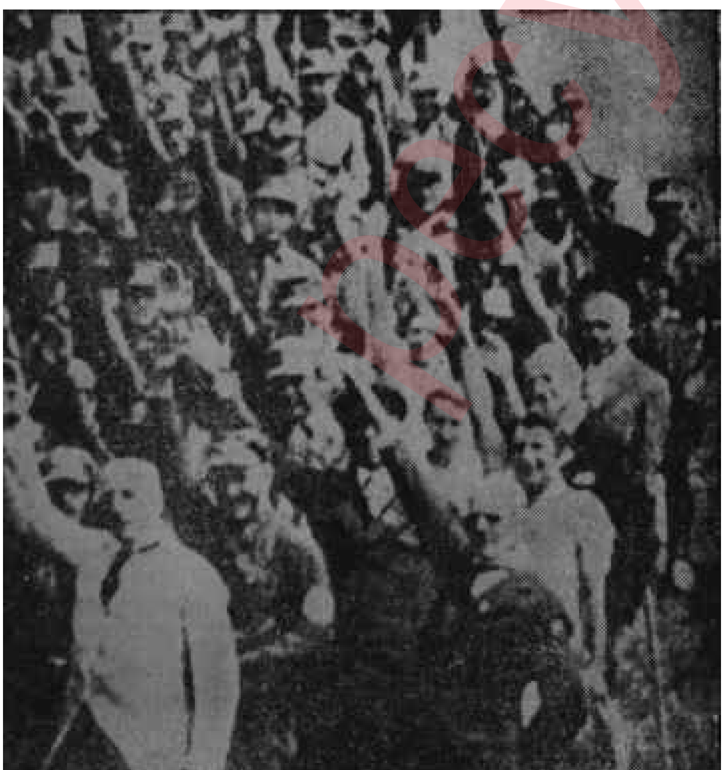
Vali Teomanın düşündüğü, mesele halledilirken alanın ve satanın zarar görmemesi, herkesin memnun olmasıdır.

Naziler

Stresemann (*)

Birinci Dünya Harbinden sonraki Almanya, kendi Adenauer'ini bulmadı değil. Bu, Stresemann'dır. Steresmann, Almanya için kurtuluş yolunun dış politikada batılı galipler ile sıkı bir işbirliği yapmak, iç politikada iki aşırı uca aldırmaksızın orta yolu seçmek, ekonomik ve mali politikada ise her ne pahasına olursa olsun stabilizasyona gitmek olduğunu kolaylıkla sezdi. Birinci Dünya Harbi Almanyasının İkinci Dünya Harbi Almanyasına nazaran talihsizliği Stresemann'ın iktidarı Adenauer kadar çabuk ele alamaması, iktidarını onun kadar uzun sürdürememesidir. Ama Steresmann 1923 ile 1929 arasında, hiç bir maceracıya şans tanımayan bir mesut Almanya, yaratmaya ve havayı tamamişle değiştirmeye muvaffak oldu.

Steresmann Başbakanlığı ilk defa, bir koalisyon hükümetinin başında aldı. Para bütün kıymetini kaybetmiş, enflâsyon toplumun orta tabakasını yıkmıştı. Kıymetli Ruhr-bölgesi, Almanya harp tazminatını ödemeye yanaşmadığından Fransa tarafından işgal edilmişti. Steresmann'ın birinci koalisyon hükümeti, batılı galiplerin şartlarını kabul ederek önce fransız birliklerinin Ruhr'dan çekilmesini sağladı. Sonra Başbakan, girişeceği ekonomik ve sosyal reformların o kabineyle başarılamayacağını hissederek 2 Ekim 1923'te istifasını verdi. Yeni hükümeti kurmaya gene Steresmann memur edildi. Başbakan kabinesine bazı sanayicileri aldı. Essen Belediye Başkanı Hans Luther Maliye Bakanı oldu. Bu sıralarda 1 dolar 154 bin mark ediyordu. Steresmann alman Meclisinin, Reichstag'ın önüne cesaretle çıktı ve meşhur "Efendiler, Mark ölmüştür" cümlesini söyledi. 15 Ekimde Reichstag Hükümete tam yetki verdi ve Rentenbank'ın kurulmasını derpiş eden kararname yayınlandı, Steresmann mali politikayı yürütme görevini genç ve parlak bir bankacıya, Dr. Schacht'a emanet etti. Schacht 12 Kasım 1923'te Kambiyo Komiserliğine getirildi. Çok geçmeden, Reichsbank'ın Başkanı oldu.

Naziler gösteri yapıyorlar
Su bardağında fırtına

Ameliyat devri

Steresmann ve Schacht Almanyayı kurtaracak ameliyata giriştikleri andan itibaren bütün memleketin en kızılan simaları haline geldiler. Kendilerine küfrediliyor, hakaret ediliyor, aleyhlerinde söylenmedik söz bırakılmıyordu. Ama, tutulan yolun tek doğru yol olduğunda herkes müttefikti ve bunun lüzumuna, yürekten inanmayan yoktu. Ne var ki, her ameliyat gibi bu da son derece ıstıraplı bir ameliyat olduğundan canı yanan feryadı basıyor ve doktorları tekmeliyordu. Steresmann ve Schacht koparılan yaygaraya kulak asmadan, neticenin kendilerini büyüteceğini düşünerek işlerine baktılar. Reichstag, çeşitli cereyanlara rağmen Koalisyon Hükümetini yaşatmak olgunluğunu gösterdi.

Schacht, 1914'ün altın markı Kıymetini haiz bir yeni para, renten - mark'ı çıkarmakla işe başladı. Renten - mark, Reichsbank'ın yanında faaliyet gösteren Rentenbank'ın banknotlarıyla piyasaya sürüldü. Teni bankanın sermayesinin yansı memleket tarımına konulan ipotektir, öteki yarısı da sanayi, ticaret ve bankaların iştirakidir. Bankanın statüsü ipoteğin veya iştiraklerin karşılığının yatırılmasını değil, bunların yüzde 6 faizle ödenmesini gerektirmektedir. Renten - mark ile kâğıt mark arasında bir parite kondu.

Görülüyor ki Schacht'ın projesinde sanayi, ticaret ve bankalar bir üstün mevki sahibidirler. Bu mevki, evvelâ tarıma nazaran üstündür. Bankanın sermayesinin yarısı tarıma konulan ipotektir ve tarım sahasının banka idare meclisinde çok temsilcisi vardır ama paranın karşılığı altındır ve renten - mark altın paraya geçisin muvakkat parasıdır. Bu mevki, devlete nazaran da üstündür. Yeni banka kendilerine aittir ve bir nisbet dahilinde devletin kontrolü dışındadır. Nihayet bu mev ki, millete nazaran da üstündür. Zira renten - mark kâğıt marktan ayrı tutulmuştur. Bu fiilen, eski borçlanın silinmesinin kanunen kabulü manasına gelmektedir.

Enflasyon ve markın ölümü, alman bankalarının kaynaklarını kurutmuştur. Renten - mark reformunun gerçekleştirilmesiyle birlikte, muazzam bir kredi ihtiyacı kendini hissettirdi. Reichsbank gibi Rentenbank da, yeni enflasyona gitmeksizin bunu karşılamak imkânım bulamadı. O zaman Almanyanın, dışar-

(*) Bu serinin ilk yazıları "Memleket", "Adam", "Politikan", "Darbeci" ve "Kitap" başlıkları altında AKİS'in 424. 425, 426, 427 ve 428. sayılarında çıkmıştır.

dan kredi istemek zarureti ortaya çıktı. 1924 İlkbaharında Schacht, Reichsbank'ın bir şubesi olan Goldiscontobank-ı -altın iskonto bankası- ingiliz sermayesiyle kurdu. Bankanın görevi, karşılığı döviz olan banknotları piyasaya çıkarmaktır.

İlk iyi neticeler

Rentenbank ve Goldiscontobank, kuruluş gayelerine varmakta gecikmediler. Almanya, karşılığı olan sağlam bir paraya kavuştu. Ancak, kredi mekanizmasını kolay kuramadı. Bu mekanizmanın, sâdece Almanyanın gayretiyle kurulamayacağı ortaya çıkmış bulunuyordu. Bunun üzerine, 1924'te Almanyanın harp tazminatına bir şekil veren Dawes planı kabul edildi. Bu, planla birlikte Almanyanın mameleki ve gelirleri üzerine konan bir ipotek ve bazı yeni vergiler karşılığı 800 milyon altın marklık bir milletlerarası istikraza girişildi.

Gene 1924'ün 30 Ağustosunda Schacht, çıkardığı banka kanunuyla para reformunu tamamladı. Bu kanunla, altın para esasına dönüldü. Para ünitesi, altın kıymeti 1914 markına eşit olan reichsmark'tır. Tedavüldeki para, bundan böyle Reichsbank tarafından çıkarılacaktır. Eski kâğıt paralar tedavülden kaldırılacak ve 1 trilyon kâğıt mark 1 renten-mark hesabıyla renten-mark banknotlarıyla karşılanacaktır. Rentenbank'ın emisyonları on yıl içinde son bulacaktır.

Böylece, mali bakımdan uçurumun kenarına gelmiş olan Almanya parasını kurtarmış oluyordu.

Stabilizasyonun bilançosu

Schacht'ın bu tedbirleri, bilhassa enflasyonun rahatlığına alışmış alman sanayii tarafından "bele indirilmiş darbe" olarak vasıflandırıldı. Bir defa, elinde kağıt mark bulunduranlar sukutun durdurulmasını istemekteydiler. Halbuki renten-mark'a kâğıt marka göre bir kur tesbit edilmesi sukutu hızlandırdı.

Daha fenası, 5 Ekim 1924'te Schacht ertesi günden itibaren Reichsbank'ın, iç kredi imkanlarının müsaadesi haricinde her krediyi ve iskontoyu keseceğini ilân etti ve "bir çok cılız müessesenin iflasını göze alıyoruz" dedi. Hakikaten sayısız "enflasyon bitkisi" bu tedbirle kavrulup öldü. Hele Reichsbank, işgal altındaki bölgelerde çıkarılmış olan notgeld'leri ödemelerde kabul etmeyeceğini bildirince, bu paranın yaygın olduğu sanayi bölgesinde kıyamet koptu. Bu sanayiin büyük temsilcisi Stinnes "Renanya sanayii. Bay Schacht ile her türlü münasebetini kesmek zorunda olduğunu beyan eder" dedi. Nihayet, altın esası üzerine bilanço yapmak mecburiyeti çok kimseyi homurdatıp durdu. Halbuki, Schacht'ın tedbirleri sanayie bir avantaj da sağlamamış değildir. Bu, iç borçların fiilen ortadan kalkmasıdır. Tabii, bundan asıl kazanan devlettir ama, onun yanında sınai ve ticari müesseseler de borçlarından kurtuldular.

Hitler bir törende

Konuşamayan teşkilâtçı

İlk sarsıntı ve sonrası

Enflasyonun kolay kazancına alışmış olanlar ve onlardan çimlenen bir büyük kütle "eski iyi günler"in hasretini terennümle işe başladı. Bir kalemde muazzam kar sağlama devrinin kapandığını ve o usulün aslında koca Almanyayı uçurumun kenarına getirmiş olduğunu bunlar kabul etmek istemiyorlardı. Bu yüzdendirki politika alanında Steresmann, iktisadi ve mali sahada Schacht aleyhine görülmemiş bir kampanya açıldı. Tutulan yolda devam edilememesi için elden gelen hiç bir şey esirgenmiyor ve enflasyonun vurguncuları bütün imkânlarıyla, iki aşırı uç tarafından yürütülen kampanyayı destekliyorlardı. Fakat Steresmann da, Schacht da gürültüye pabuç bırakmadılar. Reichstag'da dayandıkları ekseriyet ise, ilk günlerde sıkı durmanın faydasını çok geçmeden gördü.

Alman sanayii, enflasyon bittiğine göre normal şartlara dönüşün zaruretini ister istemez kabul etti. Bu onu hesaplı kitaplı davranmaya, satış piyasası aramaya ve milletlerarası fiyatları kaale almaya zorladı. Suni şekilde gelişmiş olan müesseseler teker teker piyasayı terkettiler. Tabii bu, başlangıçta işsizliğe ve gürültülü iflaslara yol açtı. Ancak İş imkânları da, yaygın sanayi ve ticaret de sıhhatli halde değildiler. Üstüste konulan küplerin bir gün tarakayla devrilmesi mukadder bulunuyordu. Fakat stabilizasyonun mahir eller tarafından idare edilmesi bir yandan tasfiye ameliyesi yürürken diğer taraftan da sağlam ve sıhhatli bir ekonominin yeşermesine yol açtı. Memlekete gelen istikrarla birlikte, yabancı sermaye de Almanyaya akın etti. 1924 ile 1930 arasında Almanya yedi milyar dolarlık kredi sağladı ki, bunun büyük kısmı ame-

rikan sermayesidir.

Müesseseler bu imkânlarla aletlerini modernleştirdiler, normal şartların gerektirdiği işletme tarzına geçtiler. Açıkgöz iş adamlarının yerini büyük idareciler aldı. Büyük kazançlar, bir kalemlik muamelelerin değil, büyük ciroların neticesi haline geldi. O zaman fiyatlar çok keseye uygun hal aldı. Paranın kıymetlenmesi ve sağlamlaşmasıyla birlikte bereket Almanyaya avdet etti. İş hacmi bir kaç sene içinde, ama bu sefer normal şartlar altında artınca işsizlik de tekrar azaldı. Şehirler ve belediyeler gelişen imkânlarla önce ihtiyaçlarını karşıladılar, sonra hava meydanları, stadyumlar, tiyatrolar, parklar inşasına giriştiler. 1928'de, işsizlerin sayısı ilk defa olarak milyonun altına, 650 bine düştü. 1913 yüz hesabıyla 1923'te yüzde 55'e düşmüş olan sınai istihsal 1928'de yüzde 122'e, yükseldi. Aynı sene perakende satışlar 1925'in satışlarının yüzde 20 üstüne çıktı. 1929'da ise gerçek ücretler dört önceki yıla nazaran yüzde 10 fazlaydı. Enflasyon devrinde olduğu gibi suni ve belirli sınıflara has değil, herkesin ve bilhassa Hitlerin güvendiği orta sınıfın faydalandığı bir refah Almanyada kendini kuvvetle hissettirdi.

Almanyada hayat

Almanyayı o sırada görmüş, tanımış olan ve sonradan naziler hakkındaki bütün kitapların en güzellerinden birini yazan bir amerikan, William L. Shirer 1930 arefesindeki memleketi şöyle anlatmaktadır:

"Almanyada, fevkalâde bir maya tutmuş bulunuyordu. Hayat, gördüğüm diğer yerlerin her birinden daha serbest, modern ve heyecan vericiydi. Hiç bir yerde sanat ve entellektüel hayat bu derece canlı değildi. Edebiyatta, resimde, mimarlıkta, musikide ve tiyatroda yeni cereyanlar, nefis kabiliyetler belirmişti. Her yerde gençlik göze çarpıyordu. Kaldırım kahvelerinde, ucun barlarda, yaz kamplarında, Ren nehri üzerindeki bir küçük gemide, yahut sigara dumanı dolu bir sanatkâr atelyesinde bunlarla her gece sabahlara kadar toplanılıyor ve hayat hakkında bitip tükenmeyen konuşmalara dalınıyordu. Sıhhatli, serazat, güneşe aşık bir gençlik kütlesi hürriyet içinde hayatını tam olarak yasama arzusuyla dolu bulunuyordu. Eski, baskıcı prus ya zihniyeti ölmüş ve gömülmüşe benziyordu. Rastlanılan çok alman -politikacı, yazar, gazeteci, sanatkâr, profesör, öğrenci, iş adamı, sendikacı- demokrasiye inanmış, liberal düşünceli, hatta barışçı insanlar tesiri bırakıyordu".

Kalkınan Almanyada Meclisin önü
Yepyeni bir hava doğuyor

İktisadi hayatın açılmasıyla birlikte güçlükler de unutulmuş, hisler soğumuş, eski devrin hasretlileri inanılmaz derecede azalmış, kalanlar da bütün kudret ve tesirlerini kaybetmişlerdi. Yeni şartların cezbedici tarafı arttıkça almanlar Cumhuriyete bağlandılar, onu sevdiler, onun getirdiği demokratik düzen içinde hürriyetin tadını aldılar.

1930'lar başlarken Almanya çetin bir imtihanı başarıyla atlatmış ve yirmi sene sonra gerçekten kavuşacağı "1950 Al manyası havası"na bürünmüştü. Her türlü tehlike bu güzel memleketten uzak görünüyordu.

Bekleyen derviş

Hitlerin hapisten çıkışı, Steresmann'ın politikasının ilk meyvalarını vermeye başladığı sıraya tesadüf etti. Naziler arasında, ümidini muhafaza eden Hitlerden başka hemen kimse yoktu. Sadece Hitlerdir ki, kaderin omuzlarına bir tarihi misyon yüklediği inancı içinde gelecek ümitli günleri beklemeğe koyuldu. Ama bu, hareketsiz bir bekleyiş olmadı.

Giriştiği opera - komik hükümet darbesi bîr noktada Hitlerin gözünü açtı. Taktik değiştirmeden, iktidarı almasına imkân yoktu. Memleketin düzelen havası, bu çeşit davranışların şansını gittikçe azaltacaktı. O halde, Demokrasiyi demokratik usullerle yıkmak gerekiyordu. Hitler daha hapisteyken bunu, adamlarından Karl Ludecke'e anlattı:

"— Yeniden faaliyete geçtiğimde, yeni bir politika takip etmek gerekecek. Silâhlı bir hükümet darbesini tekrarlamaya uğraşmaktan ziyade aklımıza başımıza toplamalı, Katolik ve Marksist milletvekillerine karşı Reichstag'a girmeye çalışmalıyız. Gerçi onları oyla vurmak silâhla vurmaktan daha çok zaman alacaktır ama, hiç olmazsa netice kendi anayasalarının teminatı altın" da olacaktır. Kanuni her yol, uzundur. Ergeç bir ekseriyet sağlayacağız ve sonra Almanyayı ele geçireceğiz".

Hitler, memleket iktisadi ve sosyal kalkınmasını yaparken kendisini ve partisini yeni istikamette hazırladı. Bu, kolay olmadı. Zira kütlelere artık bambaşka bir hava esiyor,

Şarlo bıyıklı avusturyalı çok kimseye gülünç geliyordu. Bu yüzden de Nasyonal Sosyalist Partinin üyelerinin adedi, 1928'de 108 binin ötesine geçmedi. Aynı yılın 20 Mayısında yapılan seçimlerde ise Nazi Partisi 31 milyon oyun ancak 810 binini alabildi ve 491 üyeli Reichstag'a bir düzine civarında adam sokabildi. Muhafazakâr milliyetçiler de, kuvvetlerinden kaybettiler. 1924'te altı milyon oy toplayabilmişken bu, dört milyona düştü. Milletvekillikleri do 103'ten 73'e indi. Buna mukabil, demokratik düzenin büyük savunucusu Sosyal Demokrat Parti bir milyon bir çeyrek fazla oy alarak bunu 9 milyona çıkardı. Reichstag'da ise bütün diğer partilerden fazla yere, 153 milletvekilliğine sahiptiler. Sosyal Demokratlar, bütün 1928-29 arasında Halkçı Steresmann'ın koalisyon hükümetini en büyük ortak olarak kuvvetle desteklediler. Koalisyon hükümeti, merkezi bir iktidar oldu, orta yolu başarıyla ve mesut neticelerle takip etti.

Kurnaz Hitler

Hitler, 1924 sonunda hapisten çıktığında partisini ve gazetesini kapalı buldu. Zaten kendisi de, meşruten tahliye edilmişti. Onbeş gün sonra gidip Bavyera Başbakanı ve Katolik Halk Partisi başkanı Dr. Heinrich Held'i ziyaret etti, hiç bir aşırılıkta bulunmayacağına dair söz verdi. Başbakan, Nazi partisi ve gazetesi Üzerindeki ambargoyu kaldırdı. Hitlerin kendisine verdiği teminat saf Başbakanı pek sevindirdi. Adalet Bakanına "Vahşi hayvan yola geldi. Zincirini biraz salabiliriz" dedi. Dr. Held "Vahşi hayvan"ın kandırdığı ilk devlet adamı oldu. Ama sonuncusu değil. Hitlerin sözünün kıymetini daha ilerdeki yıllarda alman veya yabancı nice devlet adamı hep geç kalarak anladılar.

26 Şubat 1925'te Voelkischer Beobachter Hitlerin "Yeni bir başlangıç" başlığını taşıyan uzun bir başyazısıyla yeniden yayın hayatına atıldı. Führer ertesi gün, partisinin bir toplantısında konuştu. Ancak orada Hitler, dilini tutmaya pek muvaffak olamadı. Devleti ve rejimi yeniden ve şiddetle tehdit etti. Bu konuşması, taraftarlarını gene etrafına toplamaya yetti ama, gözü açılan Bavyera Hükümeti Hitleri kalabalıkta konuşmaktan men etti ve bu yasak iki yıl sürdü. Büyük kudreti hitabet olan bir adam için bunun ne demek olduğu ortadadır ama, bu vesileyle Hitler aynı zamanda bir de büyük teşkilatçı olduğunu yeniden ispat imkanını buldu.

Gamalı haçlar dalgalanıyor
Alman ruhuna hitap

Devlet içinde devlet

Hitler, bütün gayretini Nazi Partisini, tıpkı Ordu gibi devlet içinde bir devlet haline getirmek hedefine yöneltti. Önce, partisinin başındaki durumunun değişmediğini bütün partililere kabul ettirtti. Partinin seksiyonları ve onların başları vardı. Bunlar, doğrudan doğruya Hitlere bağlıydılar. Ona karşı sorumluydular. Hitler kendisine "Partei - und - Oberster - S.A. - Fuehrer, Vorsitzender der N.S.D.A.V" sıfatını verdi. Bunun mânası "Partinin ve S.A."ların büyük lideri, Nasyonal Sosyalist Alman Çalışma Organizasyonunun Başkanı"dır. Hitler, Almanyadan önce partisinin başına mutlak diktatör olarak geçti.

Hitler, 1925'te partisinin üye sayısını 27 bine yükseltti. Bu, 1926'da 49 bin, 1927'de 72 bin, 1928'de 108 bin, 1929'da 178 bin oldu. Hem rakam küçüktür, hem de ilerleme pek mütevazidir. Buna mukabil Hitler, S.A.'ları tam bir milis teşkilâtı olarak ele aldı ve ne kadar ipten, kazıktan kurtulmuş çapulcu varsa onları oraya doldurdu. Bunlar, bir takım mersenerlerdi. Önce, iktidar ele alındığında S.A'lanı Ordunun yerine geçirmek emeli vardı. Fakat sonraları, bu serserilere -içlerinden pek çoğu, başta liderleri Roehm, cinsi sapıktı- güvenilemeyeeeğini, bunların sokaklarda adam dövmek veya rakip teşekküllerin toplantılarını bozmaktan başka işe yaramayacağını Führer de gördü ve onların yanında, daha emin S.S.'leri kurdu. S.S.'ler, S.A'ların kahverengi gömleklerini değil, italyan faşistlerinin kara gömleklerini giydiler ve Hitlerin şahsına sadakat yemini ettiler. Hitler bunların başına önce Berchtold adında bir gazeteciyi, sonra Erhard Heiden diye karışık bir serseriyi getirdi. Teşkilâtı, bütün harp yılları Avrupasına ve Almanyanın kendisine korkunç usullerle hakim olan o mükemmel mekanizma haline getiren Heinrich Himmler'i ancak 1929'da basit bir kasaba öğretmeni olarak buldu, kabiliyetlerini keşfetti ve SS.'leri emanet etti.

Führer, bununla da kalmadı. Partisi içinde bir Gençlik ve Kadın Teşkilâtı kurdu. Her meslek erbabını ayrı kısımlar içinde topladı. Öğrenciler, öğretmenler, memurlar, doktorlar, avukatlar, hukukçular kendi locaları içinde geliştiler, Hitleri iktidara getirmeye çalıştılar. Böylece parti, liderinin arzuladığı şekilde, devlet içinde bir devlet haline geldi.

Daha sonraları, iktidarı alıp ta Almanyaya hakim olduğunda Hitler buna niçin lüzum gördüğünü anlattı. 9 Kasım darbesinin 1936'da kutlanan yıldönümünde -Hitler bu yıldönümünü bir büyük hadise olarak daima kutlatmıştır- Führer o zamanki gayesini şöyle açıkladı:

"— Eski devleti devirmenin kâfi gelmeyeceğini, yerine yeni devleti de kurmamız gerekeceğini düşündük. Bu bakımdan yeni devlet her şeyiyle elde hazır bulunmalı ve eskisinin yerine hemen konulabilmeliydi."

Gerçekten de Hitler, bunu kolaylıkla, kendi ifadesiyle "birkaç saat içinde" başardı.

İç mücadeleler

Steresmann ile Hitler bu şekilde, frenklerin tabiriyle bir "saate karşı yarış"a girişmişlerken Führer parti içinde de rekabet hevesleriyle karşılaştı, fakat bunları yenmesini bildi.

Bir defa, Almanyada ne kadar düşük karakterli adam varsa bunlar partinin saflarım doldurmuşlar, hakimiyet kurmuşlardı. Fakat parti gelişip te daha ciddi ve uygun kimseler bunlara katıldıklarında Hitlerin başı ağrımaya başladı. Zira ikinciler, birincilerle bir arada çalışılamayacağına samimiyetle kanidiler. Bunlar tipik eşkiyaydı. Maazallah, Almanyaya bunlar hakim olurlarsa ne olmazdı ki.. İşin garip tarafı şudur ki Hitler iki tarafı meharetle idare etmesini bildi, herkesi yerinde kullandı, en sonda öyle bir durum hasıl oldu ki en kerli ferli, efendiden kimseler, başka hallerde elini sıkmayacakları bir takım homoseksüel, katilden hükümlü, mesleği şantajcılık olan kimselerle iş birliği, fikir birliği, ruh birliği yaptılar. Bu, alman führerinin insan idare etmekteki dehâsının korkunç neticesidir.

Parti içinde, bu şahsi çekişmelerin yanında iki büyük cereyan Hitlerin karşısına dikildi. Bir cereyanı, S.A.'ların kurucusu Roehm temsil ediyordu. Roehmv meşruiyet kisvesine bürünülmesine bile tahammül edemiyor, darbelerin devam etmesini istiyor, hadise çıkarmaya çalışıyor, ışık günlerin alışılmış adetlerini sürdürüyordu. Roehm'ün adamları sokaklarda yahudileri dövüyor, çapulculuk ediyor, soygunlara girişiyor, kendi aralarında cümbüşler tertipliyordu. Hitler, o gruba uymadı. Onları kullandı, fakat partinin politikasını onların arzuladıkları istikamete çevirmedi, Roehm, görevinden ayrıldı. Onun yerine Goering S.A.'ların başına geçti.

Hitler iktidar arefesinde
Sabreden derviş

İkinci cereyanı yenmek, daha zor oldu. Hitler hapisteyken Führerin yaverlerinden biri, Gregor Strasser sivrilmiş, kendini belli etmişti. Kuzeyde Strasser kardeşi Otto ve yardımcısı Joseph Goebels ile birlikte, güneyde Hitlerin tuttuğu yoldan bambaşka bir yol tuttu. Strasser grubu, partinin adındaki sosyalist kelimesi üzerinde durdu, ona bel bağladı. Devleti, sosyalist bir devlet haline getirmek istiyorlardı. Böylece, nazizmin sol kanadım onlar teşkil ettiler. Strasser yahudi ve marksizm düşmanlığını ikinci plâna itti. Asıl, plutokrasiye ve batı kapitalizmine karşı savaşmak lâzımdı. Naziler, sosyal bir ihtilâli, gerekirse kuvvet kullanarak gerçekleştirmeliydiler. 1926 yılı, parti içindeki bu çekişmeyle geçti. Hitler, partinin adındaki "Nasyonal", Strasser ise "Sosyalist" kelimelerine yapışmıştılar. Bu sırada, Goebels Strasser'den ayrıldı ve Hitlerin tarafını tuttu. Bu, "kuzey grubu"nda dağınıklığa yol açtı. Hitler, fırsattan faydalanmasını bildi. Kuzeydeki naziler üzerinde, Münihteki partinin hakimiyeti gittikçe kuvvetlenerek kendini göstermeye başladı. Nihayet, 1926'da Weimar Kongresinde bu son isyan hareketi de bertaraf edildi ve nazizm, führeri Hitlerin gösterdiği istikameti hem fikir olarak, hem de taktik itibariyle aldı.

Kaderin rolü

1929 yılının sonbaharına, Almanya işte bu hava içinde geldi. Her şey, alman milleti için demokratik düzen içinde mutlu ve hür bir hayat vadediyora benziyordu. Hitler, karanlıktaki bir umacıdan, cermenlerin ruhuna işlemiş bile olsa modası geçmiş, onun için yeni yetişen kütleler üzerinde artık tesirsiz köklerin, fikirlerin temsilcisi olmaktan başka fonksiyona sahip görünmüyordu. Taze ve güçlü bir rüzgâr, Almanyada esiyordu. Steresmann meselenin siyasi olmaktan çok fazla iktisadi ve sosyal olduğunu görüp anlamış, cesaretli ve basiretli davranışıyla o dâvalara el atmış, enflasyonu yenmiş, stabilizasyonu gerçekleştirmiş, suni ve yıkıcı refahın yerine sağlam, sıhhatli, umumi kalkınmayı sağlamıştı. Geniş amerikan sermayesi ve diğer yabancı sermaye akın halinde, istikrar kazanan Almanyaya koşmuş, değirmene su temin etmiş, çarkları çevirmişti. Hürriyet de refahla birlikte herkesin hakkı haline gelmiş, bundan devleti ve rejimi yıkmak için faydalandıkları aşikâr zümreler dahi önemlerini kaybetmişlerdi. Ufukta, mutlu bir istikbal görünüyordu.'

1929 yılının sonbaharında, Ekimin 3 .ünde Steresmann öldü. Onun ölümünden tam 21 gün sonra, Almanyadan çok uzak bir noktada, New York'un Wall Street'inde bir hâdise cereyan etti. O perşembe sabahı, üç günden beri kendini hissettiren bir cereyan setlerini yıkan sel gibi Borsayı hakimiyeti altına aldı. Üç günden beri altı milyon kadar hisse senedi anide satışa arzedilmişti. İlk üç gün, bunları yüzde 5, 10 eksiğine kapatan bir alıcı kütlesi bulundu. Fakat perşembe sabahı kim tarafından, niçin, nereden sürüldüğü bilinmeyen bir muazzam hisse senedi satışa çıkarılınca New York Borsası çöktü.

Gelen, bugün "1929 Dünya Buhranı" diye bilinen hadisedir. New York'ta setlerini yıkan seldir ki, Almanyada Hitleri iktidara taşıdı.

(Gelecek yazı : Yeni şartlar - İflâs eden alman ekonomisi ve denize düşenin aradığı yılan)

SANAT

Haberler

Mevsim başlıyor

Yaz aylarında sanat haberlerini veya dedikodularını varmak güçleşiyor. Başkent de, İstanbul da birdenbira boşalıyor. Tiyatrolar turnelere çıkıyorlar, sergiler açılmıyor, toplantılar olmuyor, herkes basını alıp bir yana gidiyor. Büyük şehirler suyu çekilmiş değirmene dönüyor.

Eylül gelince kuşlar yuvalarına dönüyorlar. Başkent bu ayın başından beri gene dolmaya, belli yerlerde belli sanatçılar görünmeye, toplanmaya başladı. En hızlı çalışma tiyatrolarda. Bir yandan Devlet Tiyatrosu, bir yandan başkentin tek özel tiyatrosu olan Meydan Sahnesi yeni mevsim hazırlıklarıma yoğun çalışması içinde.

Yeni mevsimin sanat bakımından bizlere neler getireceğini şimdiden kestirmek zor. Zor ama, bir hayli kıpırdanış olacağı da umulabilir.

Sergilerde ilk adım

Mevsimin ilk sanat hareketi ressamlarda görülmeğe başladı. Haftanın sonunda Balaban, İstanbulda Fransız Konsolosluğunda bir resim sergisi açtı. Bundan önceki sergileriyle geniş bir ilgi, bir o kadar da ün toplamış olan Balabanın bu sergisinin hem sanat çevrelerinde, hem de ressamseverler arasında geniş yankılar uyandıracağı umulmaktadır. Sergi, 30 Eylüle kadar açık kalacaktır.

Ankarada Türk Kültür Derneğinde de Kemal Sönmezler bir resim «ergisi açtı, 27 Mayıs Devrimiyle ilgili tablolarına sergiledi. Sönmezlerin bilinen çizgileri ve resim esprisi bu sergide de görülüyor.

Artık bundan sonra Fransız Kültür Merkezinde, Türk - Amerikan Derneğinde. Sanatseverler Kulübünde, Dil - Tarih Coğrafya Fakültesinde ardarda çeşitli, resim sergileri görülebilecektir.

Türk Kültür Derneğinin çalışmaları

Türk Kültür Derneği son aylar içinde çeşitli kollardaki çalışmalarıyla varlığını yavaş,, ama güvenli adımlarla belirtmeye, duyurmaya başladı. Buna gerçekten sevinmek gerekir. Derneğin yönetimini elinde tutanlar basta Ceyhun Atuf Kansu olmak üzere, varlıklarını duyurmanın çabası içindeler. Şimdilerde devrimci çalışmaların, çabaların topluma -duyurulması pek öyle kolay işlerden değil. Devrimciler "Af" diye tempo tutmadıkları, ülkenin yararına bir çalışmanın sancısı içinde bulundukları için emeklerinin değerlenmesi tabii güç oluyor.

Türk Kültür Derneği yeni çalışma yılına bir takım yeniliklerle de giriyor. Dört ayrı dizi halinde yeni bir kitap yayınma başlıyor.

Sanatsevenler Kulübünde

Sanatsevenler Kulübü de mevsimi, bitirdiğimiz haftanın sonunda klüp lokalinde düzenlediği ilk yemekli toplantıyla açtı. Sanatsevercilerin hemen hemen hepsi, dinlenme gezilerinden dönmüşlerdi. Gözleri zayıf olanların, yanık yüzlü bir takım kişileri loş klüp lokalinde rahatça seçip tanımaları bir hayli güç oluyordu. Herkes kendi rengini buluncaya kadar, bazı tanıma yanlışlıklan olacağı şüphesizdir.

Sanat sevenler Kulübünün Sanat Kolu Başkanlığına, bundan bir kaç ay önce yapılan kongrede aktör Nihat Akçan seçilmişti. Akçan, bu konuda hem gönüllü, hem iddialıydı. Şimdi yeni mevsim başladığına göre. Akçanın Sanatsevenler Kulübünü sanat çalışmaları bakımından bir iyice çekip çevireceği bir takım yenilikler getireceği umulmaktadır.

Sanatsevenler Kulübü, gerçekten çeşitli dallarda yararlı sanat çalışmalarına sahne olabilirse, amacına yaklaşmış olacaktır. Sanat Kolu Başkanı bir oyuncu olduğuna göre, bu yıl herhalde kulübün kolay kolay açılmıyan perdesi sık sık açılacak ve yeni tiyatro denemeleri görülebilecektir.

Moda

962 - 963 kış modası

Dünyada hiçbir şey, kadının bugün yaşadığı hayatı, bu aceleci, faal hayatı moda kadar iyi canlandıramaz. Bugün kadın, evinin içinde çabuk olmak, sokakta çabuk olmak, her işe ve bunun yanında canlı bir sosyal hayata yetişmek zorundadır. İşte yeni mevsimin modası, kadının en başta bu kaygusunu göz önünde bulundurmuş ve ona pratik, hafif, fakat o nispette de kadınvari bir giyim tarzı düşünerek yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu modayı "sade hatlı kıyafetler ve zengin teferruat" kelimeleriyle özetliyebiliriz. Elbiseler, mantolar kolayca taşınacak, kolayca bavula, gardroba sığacak ve bir küçük teferruatla da yepyeni, değişik, özel bir hava kazanacaktır. Dinamizm devrinde, telstar ve jet devrinde kadın geride kalmıyacak, fakat gene de kadın olduğunu hatırlayacak, bunu hiçbir zaman unutmıyacaktır.

Etekler geçen yıla nispetle bu yıl biraz daha uzundur. Yeni hat vücuda yakın bir hattır ve bol eteklere ancak muslin, ince dantel, şifon, naylon gibi uçucu, şeffaf dans kıyafetlerinde rastlanmaktadır. Diğer kumaşlardan yapılan gece ve gündüz kıyafetleri ve mantolar hep vücuda yakın olarak biçilmiş, mübalâğalı sıkılıklardan kaçınılmakla beraber, kadının vücut hattına sadık kalınmıştır. Bolluk varsa bu, hep yatkın bir bolluktur ve pli kaşelerin, yatkın pililerin, kupların arasına gizlenmiştir. Omuzlar daha besilidir ama bu, daha çok kuplarla elde edilmiş, zorlama yapılmamıştır. Gene birkaç hat mevcuttur. Kadın kendisine yakışanı seçebilecek, mutlaka belini sıkmak veya mutlaka belsiz gecelik, elbiselerle dolaşmak sorunda kalmayacaktır. Bedeni sıkı, beli bir kemerle iyice gösterilmiş, vücudu saran elbiseler yanında, beli ancak bir bol kuşakla, sıkmadan gösteren blûzan bedenli elbiseler de çoktur. Belde kesiği olmayan ve beli gene sıkmadan gösteren "prenses biçimi" elbiseler de "sweater - look" denilen, etek üzerine uzun ve bol şekilde düşen iki parçalı kıyafetler kadar modadır. Şapkalar daha çok türban ve geniş bere seklinde olup, alnı açık tutmaktadır. Ama, kenarlı yüksek şapkalardan, kahkülden vazgeçmek istemiyenler için de moda kralları mutlak bir hürriyet tanımışlardır.

Disiplinli mantolar

Yılın özelliğini yapan şey, yeni hatlı mantolardır. Bunlar kadını uzun boylu, ince gösterecek şekilde düşünülmüştür. Elde ağırlık vermemekte, kolay taşınmakta ve vücüdu gizlemeyip, göstermektedir. Bunlar için "disiplinli mantolar" demek de mümkündür. Çünkü vücut hattını, muntazam dikişlerle yakından takip etmektedirler. Böylece redingot mantolar, yani penslerle vücut hatlarını gösteren dar mantolar gene sahneye çıkmış bulunmaktadır. Yalnız, bunlar bele sıkı şekilde oturmamakta, ona değerek, onu hafifçe hissettirmektedirler. Redingot mantoların kimisi yakasızdır ve bu boşluk inci kolyelerle kapatılmıştır, kimisinin de çok Küçük birer askeri yakaları vardır. Bu mantolar çift sıra düğmelerle, gizli kesik ceplerle ve bazen de cep kapaklarıyla süslenmişlerdir. Beli kemerle sıkılmış etek ucuna doğru godeli, daha fanteziye müsait mantolar ve elbiseden kısa mantolar da vardır.

Büyük yakalı mantolar daha çok şal yakalı mantolardır ve bunlar kürkle giydirilmiştir. Tayyör yakası denilen normal yakalar ve bu tip küçük yakalar yeniden görünmeye başlamıştır. Ekseri manto kolları bedene dar kol evleriyle oturtulmuştur, fakat bunların yanında reglanlar, japone kol geçmeleri de oldukça çoktur. Yılın mantolarında kullanılan kürkler daha çok ufak yaka ve kol kapağı, pompon şeklindedir. Kürk şapka, kürksüz birçok mahtoların şık bir teferruatı olarak kabul edilmiştir. Koyu, fakat parlak renkler gözde olup, kumaş olarak tweed kadar mohair ve yumuşak kumaşlar, bunların yanında da redingot için biçilmiş kaftan olan "dra"lar kullanılmaktadır.

Dal gibi tayyörler

Çağımızın kadınının vazgeçemiyeceği bir kıyafet, tayyördür. Fakat tayyörün kadını şişman göstermemesi de şarttır. İşte 962 - 963 kış modası en çok bunun üçerinde durmuş ve kadını dal gibi gösterecek modeller yaratmış, bunlara dal -tayyörler adını takmıştır. Bu yeni tayyörlerde ceket boyları bir hayli uzun tutulmuştur. Omuzlar da genişcedir. Bazılarında ceket boyu, tayyöre bir truakar manzarası verecek kadar uzundur ve ekseri çift veya tek sıra düğmelerle süslenmiş ve klasikleşmiştir. Tayvörlerde eşarp yakalar vardır ve bunların uç kısımları bazen kürk parçaları veya yün püsküllerle süslenmiştir. Etekler ekseri gizli plilerle yürüyüşü kolaylaştırmakta, fakat düz hattı muhafaza etmektedir. Bu, klâsiğe çok yakın ciddi tayyörlerin yanında, evaze etekli veya düz etekli daha fantezi tayyörler de vardır. Bunların ceket boyları normal ve hatta bazen de oldukça kısadır.

1962 modeli bir tayyör

Az masrafla giyinmenin yolu

Meşhur Chanel tayyörlerinin önleri gene çoğunlukla açık ve düğmesizdir. Bunlar eteğe yapıştırılmış önden düğmeli, küçük bluzlarla giyilmektedir. Chanel, tayyör sevmiyen kadınlar için elbise - pardesü takımı üzerinde durmuştur. Bu, soğuk havalar, soğuk iklimli memleketler için çok daha pratik olmaktadır. Takım bir kıyafet, tweed ve jersey karışımıyla yapılmaktadır. Manto tweed'den yapılıp, jerse ile astarlanmıştır. Aynı jerseden bir de küçük elbisesi vardır. Takım kıyafetlerin özelliğini yapan şey, renkli oluşlarıdır. Kahverengin bir tweed, açık mavi jerse ile; gri bir tweed ise mesela çingene pembeni, menekşe, lavanta çiçeği rengiyle açılmakta, takım sade olduğu kadar da cazip olmaktadır.

Sweater - look

Pratik kadın svetere o kadar alışmıştır ki, değişik biçimli kıyafetler, hele acayip modeller bugün artık çok az müşteri bulmaktadır. İşte bunun için de bu yıl, yumuşak kumaşlardan, sveter biçimi pek çok, iki parçalı elbise yapılacaktır. Sveter görünüşlü bu kıyafetlerin bluz kısımları aynen bir sveter gibi biçilmekte ve yumuşak, bol şekilde, düz veya ütüsüz plili bir eteğin üzerine düşmektedir. Bluzların boyu bir hayli ucun olup, stever görünüşü moda-

sında en çok kareli, çizgili kumaşlarla oynanmaktadır. Bazen de renk tezadı kullanılıp, mesela koyu ve dar bir etek üzerine tüy gibi yumuşak ve hafif bir yünlü kumaştan, flanellerden, perion, orion tipi yeni kumaşlardan yapılmış beyaz, pembe, mavi bluzlar giyilmektedir. Bu uzun kollu, V şeklinde, açık yakalı bluzlar, eşarplar veya eteğin kumaşından yaka ile süslenmektedir. "Sveter görünüşü" -sweater look- modası gece de gündüz kadar revaçtadır. Bluz ve etekten meydana gelen iki parçalı gece elbiseleri bazen kadife gibi, krep gibi ağır kumaşlardan yapılmaktadır. Bazen de ağır bir etek üzerine simli yünlerden, kristal yünlerden yapılmış uzun ve göz alıcı, fakat dümdüz bluzlar giyilmektedir.

Uzun etek

Gününü pratik kıyafetler içinde geçiren kadın, gece "uzun etek" fantezisine kaçmaktadır. Bunu bir reaksiyon olarak kabul eden büyük terziler, uzun eteği daha ziyade, çok sade sveter biçimi bluzlarla kullanmışlardır. Gece evinde, misafir kabul eden bir kadının sveterle, sade bir kumaştan yapılmış uzun, çok uzun bir etek giymesi moda olmuş ve fantezi kumaşlardan yapılan dar pantalonların yerini sade kumaşlardan yapılan uzun etekler almıştır. Uzun etekli gece elbiseleri yanında kısaları da gene giyilmekte ve kadınlar tarafından herşeye rağmen tercih edilmektedir. Gece elbiselerinde büyük dekolteler ve bu dekolteleri arzuya göre örtebilecek eşarplı yakalar pek çok görülmektedir. Sırt, çoğu saman, bele kadar açıktır. Bu çok dekolteli gece elbiseleri yanında "kaidenin istisnası" olarak ortaya atılan küçük asker yakalı, dar Japone şeklinde kesilmiş uzun kollu, belden kesiksiz, aşağı kadar düğmeli, Doğu tipi tunikler de çok modadır ve bunlar güzel brokarlarla yapılmaktadır.

Ekonomik giyim

Moda güzel şeydir. Kadınlar yenileşmesini, her mevsim kabuk değiştirmesini severler. Fakat bu, muhakkak yeni, büyük masraflara girmek mânasına gelmez. Her kadın biraz muhayyele, biraz da dikiş bilgisiyle her mevsim eski gardrobunu masrafsızca yenileyebilir.

Yeni modelleri iyice tetkik edin, sonra gardrobunuzu gözden geçirin ve harekete geçin.

Bu yıl, beli kemerle sıkılmış as bol, takma kollu, şal yakalı mantolar çok modadır. Birkaç yıldır giydiğiniz, bir türlü eskimek bilmeyen bol mantonuzun yakasını, varsa, kol kapaklarını, yan dikişlerini derhal sökün. Manto düz hatlı oluncaya kadar yan fazlalıkları kesip, bu fazlalıklardan bel için bir kuşak yapın. Yaka ve kol ağızlarını da evdeki kürkle veya alacağınız kürk taklidi bir kumaşla süsleyin. Eski mantonuz içinde kendinizi yepyeni hissedecek, onunla övüneceksiniz.

Bu yıl pelerinli truakar mantolar da çok modadır ve gene bunu da bol bir mantodan yapmak, çocuk oyuncağı kadar basit bir iştir. Manto düz hatlı hale getirilmeden etek kısmından 30 santim kadar kesilir ve bu küçük bebe yaka altından pelerin şeklinde bedene oturtulur.

Tweed bir tayyörden kruaze düğmeli, uzun kollu, fakat yakasız bir sonbahar sokak elbisesi yapmak da gayet kolaydır. Tezat renkte bir şifon eşarpla kullanılan bu tweed veya kalın yünlüden yapılmış düz hatlı sokak elbiseleri bu yıl çok revaçtadır. Bir eski torba biçimi elbisenin etek kısmı kesilirse, yılın sveter görünüşlü şık bluzunu elde etmek mümkün olur Bu yıl bol etekleri hafif evaze şekilde daraltmak, eski yakaları çıkartarak bunların yerine renkli şifon eşarplar veya renkli kumaşlardan yapılmış takma yakalar kullanmak lâzımdır.

Bu yıl akla gelmiyen üç rengi karıştırma modası da almış yürümüştür. Bu, size dikiş dikmeden gardrobu yenileştirme imkânı verecektir. Meselâ pas rengi sveterinizi, tayyörünüzün kahverengi eteğiyle bu yıl pekâlâ giyebilirsiniz. Fakat sveteri eteğin içine sokup, belinize iki rengi de açan bir nefti kuşak takmanız şarttır. Bu renk kombinezonunu istediğiniz gibi değiştirebilirsiniz. Birbirine uymayan iki renk, her ikisine de uyan bir üçüncü renkle göze çok hoş görünmektedir.

T İ Y A T R O

İstanbul

Yeni mevsimin eşiğinde

İstanbul sahneleri hummalı bir çalışma halindedir. Henüz kapalı duran perdelerin arkasında, yeni bir mevsimin ilk oyunları, ilk sürprizleri hazırlanmaktadır. Eski yerlerinde yeni oyunlar, yeni rejiler, yeni dekorlar ve yeni sanatçı gruplarıyla seyircilerinin karşısına çıkmaya hazırlanan ödenekli, ödeneksiz tiyatroların yanısıra, yer değiştirenler, yeni sahnelere ve salonlara taşınanlar var. Bunların yanısıra ilk mevsimlerini yaşamaya, İstanbul seyircisinin karşısına ilk defa çıkmaya hazırlanan yepyeni topluluklar var. Onların yanısıra da perdeleri bu mevsim kapalı kalacak, kısa ömürlü hayatları, tiyatromuzun bu hareketli çağında tarihe karışmış olacak küçük topluluklar...

Ama, ne denirse densin, Türkiyede tiyatro hiçbir devirde bu kadar canlı bu kadar verimli bir gelişme halinde olmamıştır. Bu gelişme ödenekli, ödeneksiz bütün topluluklarda, yeni kuşakların sahneyi eski kuşaklardan devralması şeklinde kendini duyurmaktadır. Şehir tiyatrolarında olsun, özel tiyatrolarda olsun reji çalışmaları tamamiyle gençlerin eline geçmiş gibidir. Sahneye konulan oyunların başrollerini, kahramanlarını ise son beş yıl içinde adını duyurmaya muvaffak olmuş yeni şöhretler oynamaktadır. Oynanan telif oyunların sayısı artmış, bunların çoğu da genç kalemler tarafından yazılmıştır. Bütün bunlar tiyatromuzun gençleşmekte, taze bir kanla kuvvetlenmekte, bir ilerlemenin içinde olduğunu gösteren alametlerdir.

Bu gelişme ve ilerlemeyi destekleyen tek kaynak ise, şimdilik, yıldan yıla genişleyen seyirci topluluğunun yakın ilgisidir. Devlet ye Belediye yardımlarının henüz ödenekli sahnelerden öteye ulaşamamış olmasına karşılık, halkın cömertce ilgisi, en körpe, en küçük "topluluklara varıncaya kadar inançla çalışan, ne yaptığını bilen sanatçılara çalışmalarını yürütebilmek imkânını sağlamaktadır. Gönül isterdi ki özel tiyatro topluluklarına maddi yardımlarda bulunamıyan Belediyeler, biraz da kendi vazifeleri olan halk eğitimine geniş ölçüde hizmet eden özel sanat tiyatrolarından almakta oldukları, "eğlence resmi"ni olsun kaldırsınlar.. Hiç değilse bu vergiyi, yüzde yirmibeş gibi çok ağır bir nisbetten yüzde beş, on gibi makul bir nisbette indirsinler.. Ama öyle görünüyor ki Belediyelerimiz, hele İstanbul Belediyesi, bu mevsim başında da Özel tiyatroların bu konudaki haklı şikâyetlerine kulaklarını tıkamaya devam edeceklerdir.

Şehir Tiyatroları

İstanbulda tiyatro hayatına düzen veren, şimdi sayısı beşe çıkan sahneleriyle, gene Şehir Tiyatrosudur. Bu düzen Şehir Tiyatrosunun yıllardanberi kurmaya muvaffak olduğu disiplinli çalışmanın eseri olduğu kadar, biraz da gişe gelirine bel bağlamayan bir sanat ve idare sisteminin, ayrıca, oldukça geniş bir sanatçı kadrosunun eseridir. Yakında, 1964'de, kuruluşunun 50. yılını idrak edecek olan Şehir Tiyatrosu, ötedenberi gişe gelirini düşünmek zorunda kalmamış, yeni değerler yetiştiren bir okul olduğu kadar, eski şöhretlerin toplandığı bir Ocak vasfını da kaybetmemiştir.

İstanbul Şehir Tiyatrosu sahnelerinde mevsimin ilk oyunları belli olmuş, bunların 1 Eylüldenberi provalarına başlanmıştır. Bu oyunlardan hangisinin hangi sahnede oynanacağı bu ay sonlarında belli olacaksa da

Rumeli Hisarında "Macbeth"

Yaz mevsiminin güzel başarısı

Tepebaşındaki Dram sahnesinin, artık bir gelenek haline gelmiş olduğu için "bu yaz Rumeli Hisarındaki açıkhava tiyatrosunda büyük başarı kazanan- Shakespeare'in "Macbeth" i ile açılacağını söylemek bir kehanet sayılmayacaktır. Gerçekten de genç sahneye koyucu Beklan Alganın parlak bir başarısı olan "Macbeth"in Dram bölümünde yeniden ele alınması, açıkhavadan kapalı tiyatroya geçmenin gerektirdiği değişikliklerle Tepebaşı sahnesine uygulanması ve orada yaz temsillerini görememiş olayı İstanbullulara, hele gençlere sunulması çok yerinde olacaktır. "Macbeth" rejisi ve oyunu bu uygulamada Hisardaki güzelliğinden birşey kaybetmez, tersine, bazı şeyler kazanırsa, Tepebaşındaki temsillerin uzun sürmesi, belki de üç yıl önceki "Hamlet" gibi bütün bir mevsim afişte kalması pek mümkündür.

Şehir Tiyatrosunun ilk tur oyunları arasında yer alan Moliere'in "Scapin'in Dolapları" ile rahmetli Musahipzade Celâlin "Mum Söndü" sü de Beyoğlundaki Komedi sahnesinin perdesin! açabilecek oyunlardan biri olabilir. Böylelikle Şehir Tiyatrosunun en kıdemli iki bölümü de perdelerini klâsik oyunlarla açmış olurlar.

Şehir Tiyatrosunun Fatih, Kadıköy ve Üsküdar bölümlerinde sahneye konulabilecek yeni oyunları da Necati Cumalının rahmetli Reşat Nuri Güntekinin ünlü romanından meydana getirdiği "Çalıkuşu" ile Coşkun Tepebaşındaki Robert Thomas'dan çevirdiği "Sekiz Kadın"dır. Birincisi başarılı bir "romandan piyese aktarma" olduğu takdirde bütün İstanbulun değil, bütün Türkiyenin ilgisini çekebilir, Çünkü seyirci topluluğumuz içinde "Çalıkuşu"nu okumamış pek az kimse vardır. "Çalıkuşu"nun kahramanlarını, Feride ile Kamuranı Jeyan Ayral ile Mücap Ofluoğlu gibi iki tecrübeli, değerli sanatçının oynaması ise eser için bir kazanç sayılmalıdır. İkinci oyuna gelince bu, "Tuzak" yazarının yeni piyesidir ve tabii, gene, bir polis piyesidir. Bu oyunu birkaç yıldanberi Pariste Jean Vilar'ın yanında yetişmiş olan genç bir tiyatrocumuzun, Coşkun Tunç tanın çevirmekle kalmayıp sahneye de koyması mevsim başının güzel sürprizlerinden biri olacaktır.

Şehir Tiyatrosunun ikinci tur oyunları arasında, Prof. Sadi Irmakla şair Behçet Kemal Çağların Abdülhak Hamidden sadeleştirip yeniden sahneye tatbik ettikleri "Tarık" var. İ. Galip Arcanın sahneye koyduğu "Tarık"m aldığı yeni şekil başarılı olduğu, başarılı bir rejiyle sahneye konulduğu takdirde, Şehir Tiyatrosu bu mevsime her yıldan daha kuvvetli, daha çeşitli, hele yerli oyunlara ilkağızda daha geniş ölçüde yer veren bir repertuarla girmiş olacak demektir.

Küçük Sahne

Özel tiyatrolarımızın en kıdemlisi olan Küçük Sahnedeki Haldun Dormen topluluğu, bu mevsim başından itibaren, tam karşısındaki Ses Tiyatrosuna taşınmış olacak ve yaz aylarındanberi devam eden onarım işleri bittiği takdirde 1 Ekimden itibaren perdesini orada açacaktır.

Ciddi ve şuurlu çalışmalarıyla umumi bir takdir ve geniş bir seyirci topluluğu kazanmış olan Dormen grubunun Ses Tiyatrosuna geçmesi, birçok bakımlardan sevinilecek bir olaydır. Bir kere, çalışmalarını daha geniş imkânları olan bir sahnede, daha çok seyirci alacak bir salonda devam ettirecektir. İkincisi Beyoğlunun bu en eski tiyatro binasını tekrar ciddi sanat çalışmalarına kavuşturacaktır.

Dormen topluluğu burada yeni mevsime Refik Erduranın yeni bir oyunuyla, "Ayı Masalı" ile girecektir. Refik Erduranın piyesleri Dormen topluluğuna uğurlu gelir. "Cengiz Hanın Bisikleti", sonra "İkinci Baskı" aylarca afişte kalmıştı. "Ayı Masalı"nın da aynı başarıyı kazanacağı ilk oyun olarak seçilmesinden bellidir..

Dormen topluluğu bundan başka Feydeau'nun "Occupe-toi d'Amelie" vodvilinin yeni bir tercümesini, bir de "Dün gece yolda giderken çok komik bir şey oldu" adlı bir müzikal hazırlıyor.. Ses tiyatrosunun 700 seyirci aldığı düşünülürse, bu yer değiştirmenin, hele yirmi yıldır bir çivi bile çakılmamış olan köhne bir salonu yenileştirmenin gerektirdiği ağır masraflar kısa zamanda çıkabilecek demektir.

Dormeni karşıdaki Ses Tiyatrosuna kaçıran Küçük Sahne, bu mevsimden itibaren yeni bir topluluğu barındırmaya hazırlanıyor: Eş Oyuncular. Engin Cezzarla eşi Gülriz Sürurinin kurdukları yeni toplulukta Pekcan Koşarla Mine Cezzar da var. Eş Oyuncuların devamlı kadrosu sayılı sanatçılardan ibaret kalacak, buna karşılık misafir sanatçılar bol olacak. Ankaradan, Şeref Gürsoyla Ayten Kaçmaz ve belki de Nur Sabuncunun, İstanbuldan Ayten Kuyululu ile Alev Sürurinin ilk "misafir" ler arasında adları anılıyor.

Eş Oyuncuların ilk oyunları Erskine Caldwell'in "Tütün Yolu"dur. Mine Cezzarın dilimize çevirdiği oyunu Engin Cezzar sahneye koyacaktır.

Fazla güneşte kalmaktan
ileri gelen baş ağrılarını...
OPON TESKiN EDER
OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago romatizma ağrılarına karşı faydalıdır
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
günde 6 tablete kadar alınabilir
OPON

HER TÜRLÜ
BANKA
MUAMELELERİNİZ İÇİN
T. C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
HİZMETİNİZDE
T.C. ZİRAAT BANKASI